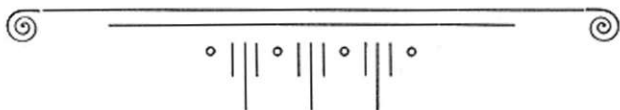

LJUBLJANSKI ZVON

Prišel je vlak . . .

Noč. Sam sedim v čakalnici in dremam
v baržunastem fotelju. Iznad stropa
razliva luč električni lestenec
po vsej dvorani tihi. Zdajpazdaj
napade suh ga kašel, da se strese.
V zrcalu stenskem vidi pred seboj
obraz svoj blede. Zunaj na peronu
cingljajo zvončki pesem monotonsko.
In vlaki požvižgavajo in s hrupom
kateri prisopihajo na postajo.
Vratar prikaže se za hip, naznani
smer vožnje z basom svojim ohripelim
pa spet izgine ko ponočni duh
med vrati . . . Ah, kdaj pride vlak njegov,
ki ga ponese proti severu
domov, domov! . . . In spet zakašlja votlo.
Še celo uro čakati bo treba
na tej postaji — celo dolgo večnost!
Zakaj ne more poleteti kar
čez gore in doline, da bi prej
pokazal se nevesti svoji dragi,
da skoro čisto zdravega se čuti . . .
In zopet kašel . . . Pa saj to ni nič!
To le tako spomini so poslednji
bolezni hude, ki pa je minula.

In pa sprememba zraka vpliva nanj;
 povrhu danes je deževen dan.
 Prehladil se nemara spet je malko
 na dolgi vožnji . . . Nič posebnega . . .
 Popolnoma se čuti zdravega . . .

O, morje, morje! Ti si lek najboljši!
 Ti delaš čudesa. O, zlata Nizza!
 Kako se človek tamkaj prerodi!
 Tik na pobrežju, pod košatoj palmoj
 posedal dan na dan je. Pod nogami
 valovi butali so ob skalovje
 in brizgali visoko bele pene,
 veselo, razposajeno šumeč.
 In bolj ko se počutil je bolnika,
 čim slabše volje sedel tam je kdaj
 na klopi svoji, tem živahneje
 pred njim je pljuskalo, bučalo morje,
 baš kakor da bodriti ga je htelo,
 preganjati iz glave mu obup
 in črne, smrtne misli iz srcá.
 In včasi zdelo se mu je celó,
 da kliče plima mu naraščajoča:
 »Pogum, pogum, prijatelj, le pogum!
 Ozdraviš, ej, ozdraviš prav gotovo!
 Povrne prejšnja se ti čila moč.
 Glej, svet je krasen kakor božji sen,
 in ti premalo vžil si ga doslej . . .«
 Kako je dihal vase morski vzduh
 okrepujoči, aromatični!
 Kako pregrevalo je južno solnce
 premrle, hladne mu, otrple ude!
 In glej, povračala se mu je moč,
 in zdelo se mu je, da mu po žilah
 že kroži nova, pomlajena kri . . .
 Živeti, ah, živeti bi še hotel!
 Živeti, uživati in delati,
 boriti še bi hotel se na svetu
 s tirani za pravičnost in resnico . . .
 In tam ob morju na Rivieri rajski

začel je nadejati se na novo.
 Tam okrog njega plulo je življenje
 po ulicah in po buljarjih pestrih —
 a on si vživati ga upal ni . . .
 Najrajši le posedal je ob morju
 na svoji klopi tam v samotnem kotu.
 Poredkoma je prišel mimo kdo.
 Pač! Zadnje dni je šetala onod
 prelestna črnolasa Rusinja
 pa čitala — seveda Gorkega! —
 ter vsakikrat ozrla se je nanj
 pomilovalno . . . Da, ta Rusinja!
 Še zdaj jo vidi živo pred seboj . . .

Kdaj pride vlak, kdaj pride vlak njegov?
 To čakanje! Ah, to je cela večnost!
 Kazalo se pomiče na polnoč. —
 Še četrtniko ure! . . . Na peronu
 cingljajo zvončki, sicer vse je tiho.
 Še četrtniko — in potem naprej
 ponese že domov ga brzovlak . . .
 Kakó mehkó sloni se tu v fotelju,
 kako mu dobro deje nočni mir!
 Kako se čuti lahkega nocoj!
 Nič več ga ne duši, ne bôde v prsih.
 Le spanec sili na oči mu trudne.
 Zazdí se mu, da spet sedi ob morju.
 Zdaj — tista Rusinja stoji pred njim
 v obleki beli . . . Da, da, to je ona!
 In zdaj je položila mu na čelo
 desnico svojo hladno kakor led,
 pa mu zašepetala na uhó:
 »Tvoj vlak je prišel ta trenutek! Vstopi!
 Popelje v domovino te, v Nirvano!«

A. Aškerc.

Živeti!

Spisal Ivan Cankar.

(Konec.)

III.

Minilo je par mesecev, da ni videl Jakob svojih tovarišev. Ni jih pogrešal. Živel je v vročih, bujnih sanjah. Tisto življenje, ki si ga je bil zaželel in ki se ga zdaj ni zavedal, kakor se ni zavedal zraka, ki ga je dihal. Odprl je bil oči in je ugledal vso lepoto naokoli, lepoto tistega malega življenja, ki ga je tako lahko in sladko živeti. Tiste majhne vsakdanje skrbi, tiste majhne zabave in malomestni prepiri in opravljanja in intrigige — vse je bilo tako lično, otročje, pol smešno, pol prijetno. In razgrevale se je ob tem, žalostil in veselil, čisto resno, iz srca; bil je del tiste pisane gneče, ki jo je gledal prej samo od daleč in ki jo je sovražil zato, ker je hrepenel po njej. In vse to je bilo kakor pozlačen okvir za njegovo ljubezen, ki je bila tega življenja središče in vsebina . . .

»Zbogom, Lucija!« je dejal, ko se je napravljal v uredništvo in je bil že na stopnicah.

Ali nje ni bilo več med durmi. Začudil se je in bi bil se vrnil. Toda stopal je kakor mehanično po stopnicah navzdol in neprijetno mu je bilo pri srcu. Tudi ko je šel po solnčni cesti, kjer je srečaval ljudi, ki so imeli vesele in zadovoljne obraze, se ni razvedril. Pogladi se je z roko po čelu, ali sence ni odgnal.

»Zakaj mi ni odzdravila? Vrnila se je v izbo, kakor da bi se ji bilo mudilo . . .«

V uredništvu je bil še slabše volje. Preklinjal je Macedonijo in ves Balkan. »Naj jih pobijejo, saj niso za drugega. Kolikor manj jih je na svetu, tem bolje. Ni jim treba, da bi se obešali sami — bolj komodno je tako . . .«

In prestrašil se je, ko se je zalotil na takih mislih. Norčeval bi se, ali ni se mogel, izprevidel je precej, da se laže samemu sebi.

»Če je bilo treba le tako na rahlo potrkat, da je prišlo na dan, je to pač znamenje, da je bilo že zdavnaj v srcu in da je samo čakalo trenotka . . . In vendar: zakaj ni počakala med durmi, da

bi se ozrl in da bi mi odgovorila? Saj je vedela, da sem tega navajen; napravila je torej nalašč tako. Zato ker se je naveličala . . . Pa že prej, že prej . . .«

Prihajali so mu v spomin malenkostni dogodki, tako malenkostni, da je bilo treba bistrih oči in kakor struna rahlega čuta, da bi jih opazil in da bi mislil nanje. Kako mu je bila nekoč prezgodaj odtegnila roko, samo za sekundo morda, ali natanko za tisto sekundo jo je odtegnila prej nego navadno. Zadnjič je bila pozabila zapreti okno v kabinetu, predno se je vrnil. Nikoli ni pozabila tega, zato ker je vedela, da ne mara imeti odprtega okna v kabinetu, kadar je doma, in da mora biti zaprto vsaj pol ure prej, zato da se spet razlije po izbi vonj pomaranč, razvrščenih na polici. Nikakršnega opravka ni imela; samo pozabila je, zato ker ni mislila nanj. Na kaj je pač mislila? Na kaj? Na koga? . . . Nenadoma se je zdrznil. Kakor da jo je ugledal šele zdaj. Prej se je oblačila drugače, njemu se je oblačila; zdaj se doma ni brigala za toaletu in tudi za frizuro ne. Ni mislila nanj — ni mislila, ali mu ugaja ali ne. Kdaj se je to zgodilo? Kako se je zgodilo, da ni opazil ničesar? . . . In zdaj brž domov! Zaželelo se mu je silno, da bi stal pred njo, da bi jo pogledal z vsem pogledom, presodil z enim samim pogledom, kaj se je zgodilo ž njo. In tudi svojo izbo bi rad videl, tudi tam se je bilo pač mnogo izpremenilo, ne da bi bil kaj opazil. Bilo mu je v tem hipu, kakor da nikoli še ni videl žene in ne svojega stanovanja . . .

Zabolela ga je glava, položil je pero na mizo, in da bi si odahnil, je izpil kozarec vode. Ozrl se je na tovariša in si je mislil: Kaj bi mi pač odgovoril, če bi mu razložil svojo stvar? »Tepecl« bi ti odgovoril. In kakor da je slišal njegove misli, se je tovariš v tistem trenutku zlobno nasmehnil. Jakoba je izpreletelo; pozabil je, da se tovariš sploh nikoli ni smebljal drugače nego zlobno; imel je ustnice nerodno ustvarjene . . .

Skoro tekkel je, ko se je vračal na večer domov. Drugače je hodil počasi, postal je tu, tam, stopil je včasi mimogrede v kavarno, če je ugledal ob oknu znan obraz, vesel je bil samega sebe in ljudi in ceste in vsega sveta. Ali zdaj je tekkel in ni videl ničesar, spoznal ni nikogar. Pred hišo je postal, sopel je težko in v prsih mu je utripalo močno in glasno, kakor s hitrim majhnim kladivcem.

»Morda pa je vse to neumnost? Slabo sem morda večerjal sinoči, morda sem slabo spal in zdaj mi prihajajo na pamet reči, ki ne sodijo nikamor . . .«

Ali srce je utripalo, ko je stopal počasi po stopnicah.

»Kakšno obleko pač ima? Kakšno frizuro? Na prvi pogled se bo videlo, če me je pričakovala . . .«

In bal se je, da bi mu ne spoznala misli na obrazu. Čutil je, ne da bi se bil pogledal v ogledalo, da mu je obraz upadel in da so se bile prikazale grde gube.

Vstopil je z neodločnim korakom, postal je ob durih.

»Kje si bila?«

Stala je pred ogledalom še v cestni obleki, lica rahlo zardela, oči vlažne in vesele. Rokavice so ležale zmečkane na mizi, kakor jih je bila zalučala ob prihodu, in tudi klobuk je bil še na mizi.

»Tako zgodaj?« je odgovorila mirno in se je ozrla nanj v ogledalu.

»Kod si hodila?«

Zasmejala se je brezskrbno.

»Kaj bi doma? Izprehajala sem se.«

»Kod?«

Majhna guba se ji je prikazala na čelu, okrenila se je.

»Tod in ondod.«

Odpenjala si je bluzo, ko je šla mimo njega, in ne da bi se ozrla nanj, je stopila v kabinet in je zaprla duri za sabo.

Videl se je v ogledalu: lica so mu bila sivobleda, oči so gledale topo. Ali si to ti, prijatelj? — Kaj bi počel ti zdaj, ko bi bil živ človek? Zgrabil bi jo za lase, za dolge, mehke, svetle lase, vlekkel bi jo za sabo, iz kabineta v sobo, iz sobe v kabinet, butal bi ob steno, ob mizo, ob stol tisto lepo belo glavo, da bi izkrvavele zelene, hudobne, poželjive oči, da bi curljala gorka rdeča kri čez belo polt, da bi osinjele kipeče ustnice in se vile; vzdignil bi in butil ob tla in tenki batist bi se trgal, zasvetila bi se bela poželjiva polt, zasvetila bi se in kakor studenci bi pritekli rdeči curki od vrata doli, preko pleč, preko prsi . . . lovile bi in prosile drobne roke, iztegali bi se tenki prsti . . . Bij! Bij vedomca, ki ti je izpil kri in življenje! Bij! Bij! . . .

Stal je pred ogledalom in obraz mu je bil skoro vesel. Nategnile, povesele so se vesele gube okoli ustnic in so dobile ostuden, zaničljiv in zaničevalen izraz.

»Lepo novelo sem napisal . . . zelo zanimivo in efektno . . .«

In precej se je domislil:

»Porabim jo za feljton . . . tako imam vsaj nekaj od svoje mizerije. Glej, kako prihajajo človeku snovi . . . ni mu treba niti na cesto . . .«

Lucija se je vrnila v sobo, v lahki, precej obnošeni domači obleki, ki je skoro izzivajoče odkrivala polne oblike telesa.

»Glej, zdaj sem se razpravila. Sedi na divan in izprašuj dalje!« Jakob jo je gledal začuden.

»Nimam te vprašati ničesar.«

Šel je počasi preko sobe v kabinet in se je zaklenil. Tudi večerjati ga ni bilo.

IV.

Ko je zaklenil duri za sabo, je pomislil in odprla se mu je na stežaj vsa resnica.

Ali je res živel kakor drugi v tem kratkem času, ko je mislil, da se je bil rešil v življenje? Ni živel kakor drugi; v svojem srcu in v svojih najskrivnejših mislih je stal še zmerom ob poti. Samo varanje, domišljija je bil ta kratki poskus življenja. Treba je bilo najneznatnejšega povoda, da bi se vzdramil. Zdaj se je vzdramil in povod niti ni bil tako neznaten.

Vedel je, kako žive drugi in kako mislijo; v najbolj skrite kote njih navad in nazorov je bil posvetil. To je bilo znamenje, da ni mislil in ni živel kakor drugi, da so bili njegovi nazori, kolikor jih je imel, drugačni od nazorov drugih ljudi. Ko bi jim bil enak, bi se ne brigal zanje, bi ne premišljeval o njih navadah in nazorih, bi dihal ž njimi isti zrak in bi se ne zavedal, da ga diha, bi govoril kakor drugi in bi se ne zavedal svojih besed. Tako pa jih je gledal natanko in jih je sodil, zato ker je stal ob poti in so hodili mimo njega . . .

Noč je bila, svetiljke so že gorele, ko je hitel po izumrli cesti. Zrak je bil svež, malo hladen in ga je božal prijetno po čelu in licih. Hitel je in njegova pot je bila vse druga nego navadno. Ogibal se je širokih ulic; znanci so ga čakali v veliki svetli gostilnici in ni ga bilo. Čakali so ga samo ta večer, nato so ga pozabili, kakor pozabijo sorodniki na mrtveca, kadar prespe sedmino.

Krčma je bila vsa zakajena, slabo razsvetljena. Debela, rdeča natakarica se je začudila in začudili so se tudi tovariši, ki so pili in kartali.

»Odkod pa ti?« je vprašal debeli Pasar in dolgi, jetični Greben je vzel pipo iz ust in je privzdignil visoko rdeče obrvi.

Krničar pa se ni bil začudil; ozrl se je samo postrani in se je nasmehnil s svojim navadnim, pol pomilovalnim, pol zaničujočim nasmehom. Tudi Jakob se je nasmehnil, ali gledal je v zadregi in si ni upal ozreti se nikomur naravnost v oči.

»Iz življenja prihajam, iz življenja!«

»Kako pa je tam?« je vprašal Krničar mirno, s šaljivim naglasom. In Jakob se je trudil, da bi odgovarjal istotako mirno in šaljivo.

»Ej, slabo je, prijatelj, slabo! Dolgčas! Skoro bi rekel, da je boljše biti pošten mrtvec, nego se siliti po nepotrebnem v tisti pisani kolobar ter se lagati neprenehoma . . .«

»Saj sem rekel, pa nisi verjel . . . Kaj pa vedomec?«

»Kaj bi? Kar je njegova dolžnost in navada!«

»Pozna se ti, siromak! Pa bi mi bil verjel, ki imam izkušnje! Nevarno se je pečati z vedomcem. Kogar zgrabi, ga ne izpusti več, dokler mu ne izpije zadnje kapljice. Izgubljen si, prijatelj, žalibog! Zaradi tega ti vino še zmerom lahko tekne. Ostal bi bil, kjer si bil — tako pa siliš drugam in zdaj si priklenjen. Ne moreš ne nazaj in ne naprej. Vedomec te ne izpusti nikoli več. Konec! Amen!«

Jakob je mislil sam nekako podobno, zato se ni ne čudil, ne vznemirjal.

»Je že tako!« je odgovarjal vdano. »Božja kazen. Kdo bi se upiral!«

»Koliko pa si napravil v tem času?« je vprašal Krničar dalje. »Kaj je s tvojimi načrti? Drama — tragedija — roman . . .«

Jakob je odprl oči na široko in je gledal Krničarju nem in osupel v lica.

»No, da!« se je smejal Krničar. »Saj si pripovedoval tisti zadnji večer, ko si se tako čemerno poslavljaj! Drama — tragedija — roman — kje so?«

Potrkal je s prstom ob mizo.

»Drama — tragedija — roman — sem ž njimi!«

»Nič nisem napisal!« je jecljal Jakob. V tem hipu šele se je zavedel, da res ni bil napisal besede; ves osupel in prestrašen je bil.

Krničar pa se je smejal na glas.

»Kaj ti nisem pravil? Pa mi tudi tega nisi verjel! — Prideš in pripoveduješ o življenju, o vedomcu, pa še sam ne veš, kaj je bil napravil iz tebe! — No, ali imaš kaj novih načrtov?«

»Nič jih nimam!« je priznal Jakob, nato pa se je domislil.

»Ali pač, potrpi! Napisal bi novelo — zelo zanimivo in efektno —« Krničarju so se zasvetile oči.

»Novelo? No, brž, pripoveduj!«

»Sam še ne vem natanko. Kar mi je v mislih, v srcu, je šele nerazločen čut, nekaj nejasnega, ampak groznega, okrutnega . . .«

čudna vrsta bolečine, ljubezni, blaznosti . . . Iz tega nejasnega čuta mi je treba šele zajeti, da dobim osebe in dejanje . . .«

Krničar je poslušal napeto, naslonil je komolca na kolena in je vprašal:

»En prizor pa je že gotov, že čisto jasen? Glavni prizor!«

»Da, glavni prizor je že čisto jasno pred mojimi očmi!« je odgovarjal Jakob in se je nekoliko začudil.

Krničar pa je vprašal dalje in njegov glas je bil rezek, njegove oči so se svetile.

»Glavni prizor torej? . . . Glej, tudi jaz že dolgo nisem napisal besede, tudi načrtov nimam. Eno samo novelo bi napisal, dasi vem, da je ne napišem nikoli. In tudi jaz še nimam nič jasnega, določnega. Vse, kar je v mojem srcu, v mojih mislih, je šele nerazločen čut . . . nekaj groznega, okrutnega . . . posebna vrsta bolesti, ljubezni, blaznosti . . . Ampak glavni prizor stoji že čisto jasno tudi pred mojimi očmi . . .«

Jakob ga je gledal plah in vznemirjen.

»Kakšen je ta prizor?«

Krničar se je naslonil udobno in je pripovedoval z mirnim, malo tišjim glasom.

»No — on in ona, kakor zmerom. Bog sam vedi, kaj je bilo med njima — ali resnica je, da je bil njegov obraz smrtnobled, upal in razoran in da so se mu svetile oči kakor blaznemu človeku. Sklonil se je, težko so sople prsi, roke so se iztegale in prsti so se krčili, trepetajoči, belega mesa in tople krvi željni kremplji. Ona je stala ob durih, ki jih je mislila pravkar odpreti. Oblečena je bila še v cestno obleko, bluza je bila na prsih polodpeta. Njen obraz je bil prej tako miren, narahlo zardel, na ustnicah je bil hudomušen, malo zlovoljen nasmeh — ali glej, že je obraz bledele in se je pačil v silni grozi, oči so se širile in vsa luč je izginila iz njih; glasu ni bilo iz grla, dasi so se odpirale in krivile osinjele ustnice. In tedaj je planil, jo je zgrabil z okrutno silo. Zakopali so se kremplji v dolge, mehke, svetle lase, ob steno, ob mizo, ob stol je bila uboga lepa glava in rdeči curki so curljali čez belo polt —«

»To je moj prizor!« je zakričal Jakob.

»Kaj misliš, da sem plagijator?« ga je vprašal Krničar s šaljivim, malo zlobnim nasmehom na ustnicah.

»Odkod ti je ta prizor? Zakaj ima tista ženska zelenosinje oči?«

»Saj sem rekel, da je vedomec!« je odgovoril Krničar mirno in je posegel po kartah . . .

Lepa noč je bila, ko sta blodila po ulicah Krničar in Jakob. Nebo je bilo čisto blizu, tako da bi se roka skoro doteknila zvezd, ki so sijale mirno.

Krničarjev obraz je bil skrit v ovratniku, pomečkani klobuk se je skoro dotikal obrvi. Hodila sta tiho, misli so se spajale v misli, brez besed. Prišla sta mimo velike hiše, kakor mrtve slepe oči so bila brezštevilna okna.

»Tudi tamle gori jih je umrlo dvoje,« je izpregovoril Krničar, »Še o pravem času sta umrla — drugače bi ju bil izsesal, izpil vedomec . . .«

Jakob se ju je spomnil, mladih duš, polnih hrepenjenja in želja in silnega upanja. Težko mu je bilo pri srcu in strah ga je bilo Krničarjevih besed.

»Ali v njiju je bilo življenja brez mere . . . onadva nista bila mrtva. Ni mi mogoče, da bi mislil na smrt, kadar mislim nanju.«

Krničar se je nasmehnil.

»Kakšno je tisto življenje, ki si bil zahrepenel po njem in ki ga zdaj uživaš, prijatelj, v naročju vedomeca? Kaj ima to življenje kaj opravila s tistimi sanjami in s tistimi nadami, ki jih poznaš in ki sta jih bila onadva tako polna? Tudi onadva sta stala ob poti in blagor jima, da sta se odpočila o pravem času . . . Tam, prijatelj, so še okna razsvetljena in kozarci zvenče. Vstopiva, če si žejen!«

V.

Jakob je živel, kakor jih živi brez števila, življenje, podobno žalostnemu, topemu, dolgočasnemu tiktakanju stenske ure. Tako je legel tudi na njegovo zunanost tisti žalostni, topi, dolgočasni izraz. Že je bil podoben Krničarju, jetičnemu Grebenu in nekoliko tudi debelušnemu Pasarju, ki je bil drugače prelen in predebel, da bi se mogel čutiti nesrečnega.

Jakob se ni vdal v prvem trenutku. Ko je spoznal svoje stanje, se je branil, grizel je v vajeti, da so se penila usta.

Sedel je dolgo v noč, glavo sklonjeno, roke zakopane v lasih. Mučil se je, da bi ukrotil misli, da bi jih prisilil na pot, ki jo je bil začrtal. Že so se misli vdajale, trepetaje je posegla roka po peresu — toda glej, vzdignile so se misli kakor jata golobov, razpršile so se na vse strani. Na čelu, na sencih, na vsej duši njegovi je ležalo breme in preslab je bil, da bi ga vzdignil, treščil ob tla . . . Kaj niso bile osebe že čisto jasno pred njim? Kaj ni videl drame že

dovršene na odru, slišal ljubeznivih in trpkih, nežnih in surovih besed, živahnih dvogovorov, slišal korakov ljudi, ki so odhajali in prihajali? Da, vse je bilo že pred njim, ali izginilo je, spustilo se je zagrinjalo, samo črne, nerazločne sence so se še premikale tam zadaj. Spustilo se je drugo zagrinjalo in tudi senc ni bilo več . . . Obrvi so bile naporno skrčene, globoke gube so se rezale v čelo . . . Torej od začetka, od začetka! . . . Priklical je predse znane osebe, da bi govorile in čutile in živele po njegovem ukazu. Prišle so — ali glej, to niso živi ljudje, to so strašila iz cunj; topo strmé mrtve oči, ne pregibljejo se ustnice . . . Stran, strašila! . . .

Zasmejal se je. Čemu pač to, čemu jih kličem? Kaj je to res moje opravilo? Kaj je moja dolžnost, da se ukvarjam z njimi, da zapravljam po nepotrebnem udobno noč?

Čemu bi se mučil, da bi stvaril življenje, ko ga lahko živim?

Ko lahko živim življenje — to ostudno, ostudno življenje! . . . Takoj so bili vsi pred njim, ki je občeval z njimi, ki je bil navezan nanje službeno in družabno. Vsi so bili pred njim in pred njim so bile tudi vse ure njegovega vsakdanjega življenja. Tujec je bil med njimi. Malenkostno, brezpomembno, nizkotno in smešno je bilo tudi njih življenje, ali razloček je bil velik. Razloček je bil, da so smatrali svoje malenkostno, vsakdanje življenje za zelo resno, pomembno in potrebno, da so smatrali sami sebe za bolj ali manj imenitne, važne in neobhodne. On je hodil med njimi in je živel prav isto življenje, ali smatral ga je za nepotrebno in neumno, sam sebe za nepotrebne in nevažnega . . .

Izgubljen za zmerom, priklenjen na življenje, na vedomca . . . Ali grizel je v vajeti in usta so se penila . . .

Sedeli so v gostilnici in tedaj je prišel mladi Mihelec in je prisedel v družbo. Njegov klobuk pa ni bil več pomečkan, tudi kravata ni bila več tako malomarno zavozlana in prozornega, vihrajočega haveloka ni imel. Vlažno so se svetile oči, ustnice so bile napete, vesele.

»Kaj pa je s tabo?« je vprašal Krničar. Jakob pa se je skoro prestrašil, spreletelo ga je in ni vedel kaj.

»Kaj je s tabo?« je ponovil Krničarjevo vprašanje z rezkim glasom in kakor strah in srd se je zasvetilo v očeh.

Mihelec pa se je smehljaj, ni vedel, kako bi odgovoril.

»Sit si tega življenja, kaj ne?« se je našmehnil Krničar.

»Sit do grla!«

Jakob je prebledel.

»Potrpi, prijatelj, zdaj te pa nekaj vprašam. Kje si bil danes?«

»Izprehajal sem se.«

»Ob tako vročem dnevu? In zunaj mesta? In po ravnem polju, po razpokani, razgrapani poti? Ko lije kakor goreča ploha?«

Mihelec se je čudil zmerom bolj.

»Kako veš, kod sem hodil?«

»Izkušnje, prijatelj!«

Takrat se je vžgal čuden plamen v njegovih očeh, obraz mu je bil razoran kakor sedemdesetletnemu starcu.

»Ne boš se izprehajal več!«

Hotel je dostaviti še nekaj, toda obmolknil je. Krničar pa je napeljal razgovor na druge stvari.

»Pomisli, Jakob!« je pripovedoval, »kaj se mi je sanjalo nocoj. Bili smo tam, Bog vedi kje, mi vsi: ti, Greben, Pasar, Mihelec in jaz in še par drugih. Tako smo bili zanikarni in malovredni, da bi nas še pes ne bil oblajal. Sedeli smo okoli velike sklede in smo izbirali lečo. Neumno delo, in mene je bilo skoro sram, tebe pa tudi. Pa kaj, še godrnjati nismo smeli! Tam je stal namreč kmet v irhastih hlačah, veliko pipo v ustih in je gledal zaničljivo na nas. Kadar je le kdo malo zagodrnjal, je vzel iz ust dolgo pipo in je zamahnil: »Ali boš tiho, nesnaga ti ničvredna! Izbiral boš lečo, dokler ne boš pameten! Če se mi še enkrat zacmeriš, ti nategnem uhlje, da boš samega sebe z oslom zmerjal!« — Vrag vedi, da me je bilo sram, ampak pomagati si nisem mogel. Življenje pa je bilo vendarle in v svojem srcu sem spoštoval tisto klado robato . . . Proklete sanje!«

Jakob ni poslušal veliko, trd in sivobled je bil njegov obraz.

»No, čemu odhajaš?« je klical Krničar: »Jaz sem prav danes tako vesel, kakor da bi se bilo nekaj zgodilo z menoj. To je bila tista leča! . . . No, ostani!«

»Zbogom!« je odgovoril Jakob in, ko je šel mimo Mihelca, je še dostavil: »Ne boš hodil več po ravnem polju ob tako vročih urah!«

Žal mu je bilo mladega fanta.

»Ne, vedomec, njega ti ne dam! . . . Njega ne in ne sebe in nikogar več, vedomec! . . . Nisem še umrl, še je v meni kapljico krvi.«

Skoro vesel je bil, ko se mu je zdelo, da je spoznal vse tako jasno in da je rešitev tako lahka. Ena sama odločna, urna kretnja in vedomeca ni več in življenja ne . . .

Tiho je odprl đuri, hodil je po prstih in prestrašil se je, če je zaškripalo, zašumelo. Ležala je mirno, gole roke na odeji. Trepalnice

so bile malo odprte, zdelo se mu je, da se svetijo hudobno zeleno-sinje oči . . . Za hip se je zdrznil, je pomislil, zbolelo ga je v glavi, v srcu . . . Ali takoj je bilo vse jasno, zavedel se je svoje dolžnosti.

Narahlo je odgrnil odejo, zasvetile so se bele gole prsi. Sklonil se je.

»Bog se te usmili, vedomec! . . .«

Zakričalo je, zamahnilo, nato je bilo tiho. Na odejo, na rjuhe, na tla je lila kri iz njenih in njegovih prsi . . .

Ne bom ti stopal pred oči . . .

Ne bom ti stopal pred oči
in motil, kar osoda je združila . . .
naj misli mož tvoj, da ljubila
le njega si vse svoje dni.

Ne bom ti stopal pred oči . . .
vendar, predraga, kar je bilo,
ne zabiš nikdar, name s silo
boš mislila do konca dni.

V nočeh naslade in strasti,
v nočeh, ko boš strasti pijana,
mladost vsa moja razdejana
bo vstajala ti pred očmi.

Takrat se duša ti vzbudi,
ki je čez dan brezskrbno spala —
in duša tvoja bo jokala
vse tiste blažene noči . . .

A. Gradnik.

Karel vitez Scherzer.

Spisal Bogomil Vošnjak.

(Dalje.)

Njegovi popisi tropične narave niso nič manj izborni nego Humboldtovi in Saint-Pierrovi. Kakor Montesquieu v svojem »Esprit des lois« je tudi Scherzer proučeval vse narode na svetu. Kaki so vzroki občnega narodnega blagostanja, to je problem, katero izkuša rešiti politični ekonom. Gospodarski napredek provzroča vpliv vere, običajev, političnih institucij, tradicij, moralnega in filozofskega verovanja. Potniki se ne zanimajo za gospodarske razmere, narodni gospodarji pa ne potujejo daleč po svetu. V tem oziru je Scherzer redka izjema, on je potopisec in povrh še narodni gospodar. Redki so potniki, ki bi sodili o tujih državah brez predsodkov. Premnogokrat odločuje globoko ukoreninjena antipatija ali simpatija. Scherzerjeva sodba je pa vedno nepristranska in pravična.

Vrlo častno se je izrazil o njegovem delu Liebig, pišoč Scherzerju, da je njegova knjiga pomnik nemške vede in duha.

Predno je Maksimilijan sprejel meksikansko krono, je poklical Scherzerja brzojavno z Dunaja v Miramare. Nadvojvoda je želel, da bi ga Scherzer spremljal v Meksiko. Pogovarjala sta se dolgo v pisalnici, podobni kajiti. Scherzer je govoril zaničljivo o Louis Napoleonu in mu slikal gnile meksikanske politične razmere. Bival je dve leti v centralni Ameriki in ni čuda, da je kot dober opazovalec in poznavatelj ljudi in razmer slutil, kaka nevarnost grozi nadvojvodi onostran morja. Nenadoma je pa stopila v sobo vladoželjna Charlota in nevoljno pretrgala razgovor.

Velikih zaslug si je pridobil Scherzer pri ustanovitvi avstrijskega poslaništva v Pekingju. Bil je vodja trgovinsko-političnega odseka ekspedicije, ki se je odpravila leta 1868. v vzhodno Azijo. Predno se je pa sešel v Singaporu s svojimi tovariši, se je ustavil v Suezju, kjer mu je Lesseps sam razkazoval to ogromno tehnično podjetje in mu dajal informacije za poročilo, katero je Scherzer sestavil na zahtevo trgovinskega ministrstva. V Siamu, na Kitajskem, v Japanu in v Guatemali je sklenila ekspedicija z ondotnimi vladami ugodne trgovinske pogodbe. Ker je Scherzer vsled prevelikih naporov začel bolehati, se je vrnil preko Zapadne Indije v domovino.

Več let je bilo že preteklo, odkar je Maksimilijan — to se je zgodilo dan pred odhodom z Dunaja — najtopleje priporočil Scherzerja trgovinskemu ministru. Leta 1872. je bil imenovan Scherzer za generalnega konzula v Smirni. Odločno je nastopal v prid avstrijskim podanikom. Vkljub odločnemu protestu francoskega nadškofa in apostolskega vikarja v Mali Aziji je dal pritrditi na stolp nove katoliške cerkve v Magnoziji avstrijsko zastavo. Plod njegovega bivanja v Mali Aziji je bila knjiga »Smyrna«, ki jo je vse evropsko časnikarstvo brez izjeme hvalilo in jo imenovalo vzor monografije. Neki slavni narodni gospodar se je izrazil, da bi poznali ves svet kakor svojo domovino, ako bi imeli mnogo takih izvrstnih monografij. Ob dunajski svetovni razstavi so pisali časniki, da postane Scherzer generalni komisar razstave.

Služboval je Scherzer v Londonu, Lipsiji in Dženovi. Za njegovo plodonosno pisateljevanje so bila ravno ta leta največjega pomena. »Westindustrien« je naslov knjigi, ki jo je napisal v Londonu. Cesarjevič Rudolf je potoval leta 1878. po Angliji, da bi se seznanjal z angleško industrijo. Scherzerjeva naloga je bila, Rudolfa spremljati in mu razkazovati najvažnejša angleška industrijska podjetja. Pri tej priliki, ko je vse tekmovalo, da bi avstrijskemu prestolonasledniku podali sijajno sliko o narodni industriji, je bilo pač Scherzerju omogočeno mnogo več videti, nego vidi priprost zasebnik. Štirideset let prej je že potoval po Angliji in se navduševal za vse, kar je angleško. Ni čuda, da je ta izvrstna knjiga presenetila vse strokovnjake. Znani nemški jurist Holtzendorff je pisal v »Jahrbuch für Gesetzgebung«, da v nemški literaturi menda ni niti ene knjige, ki bi se lahko primerjala s tem delom. Čitatelj res misli, da je pisal to knjigo kak sloveč Anglež ali Francoz, a ne Nемец, kajti Nemcem manjka onega daru, feljtonistično in zanimivo razpravljati o znanstvenih stvareh. Knjiga je skratka mojstrsko pisana. V uvodu poudarja Scherzer, da je bil začetek angleške industrije silno skromen, ali da se je angleška industrija od nekdanj zanimala za gmotni in duševni napredek delavstva. Na marsikaterem mestu opazamo, da je bil oni, ki je pisal te vrste, navdušen prijatelj svobodne kupčije. Anglija je pa tudi bila od nekdanj klasična država svobodne kupčije. Kralji in parlamenti so v Angliji neprestano podpirali razvitek obrtne tehnike. Nizozemci, Francozi in Nemci, izgnani radi verskih homatij iz domovine, so se naselili na Angleškem, in ti tujci šo bili, ki so položili temeljni kamen angleški industriji in jo pravzaprav ustvarili. V poslednjem stoletju šele so si priborili Angleži veljavo in vpliv v sve-

tovni trgovini. V zadnjem poglavju svoje knjige pa je zapisal Scherzer besede, ki bi morale tudi nas Slovence tolažiti in bodriti: »Za mlade narode je tolažilno, da zadostuje primeroma kratka doba v narodni zgodovini, ki ustvarja občno blagostanje.« Nekoliko plemenitih mož je žrtvovalo vse svoje sile v to svrhu. V siromaštvu so umrli ti heroji angleške industrije, upajoč, da bodo njih navori vnukom v blagor. Zadnja dva odstavka Scherzerjeve knjige pričata, da je bil naklonjen delavstvu in njegovim težnjam. Z velikim priznanjem govori o prizadevanju angleških delodajalcev, poboljšati gmotni položaj delavca, kateremu v prid se ustanavljajo posojilnice, društva, knjižnice in podporne blagajne, da, on še celo omenja »opravičene zahteve delavstva«. Svojo knjigo zaključuje z željo, da bi nastali prijazni odnosi med delodajalci in delojemalci.

V Genovi je spisal knjigo »Das wirtschaftliche Leben der Völker«, ki je sicer po svoji vsebini prej omenjenemu delu podobna, a je mnogo obširnejša in nam daje pregled v vso svetovno trgovino in industrijo. Zanimivo je za slovensko literarno zgodovino dejstvo, da je ravno to epohalno delo dalo povod prvi temeljiti slovenski razpravi o svetovni trgovini. Dr. Josip Vošnjak je v letopisu »Matice Slovenske« za leto 1887. priobčil gospodarsko razpravo »Kaj človeštvo prideluje in uživa«. Največ gradiva je posnel za to razpravo iz Scherzerjeve knjige. Jako težavno je gotovo bilo pisatelju zbirati to ogromno gradivo in razporejati nebroj statističnih podatkov, da ne bi čitatelja preveč utrujali. Oster gospodarski članek proti Bismarckovi politiki je bil vzrok, da se je Scherzer silno zameril največjemu nemškemu državniku, ki je zahteval od avstrijske vlade, naj ga kazensko zasleduje. Scherzerjeva knjiga, o kateri sedaj govorimo, je pa tako ugajala velikemu Nemcu, da je zaukazal, naj si jo nabavijo nemški trgovinski uradi in konzulati, ter je pisal Scherzerju jako laskavo pismo. To je bilo pač veliko priznanje, izkazano od nasprotnika nasprotniku.

Ako bi hoteli naštetati vsa Scherzerjeva dela in omeniti njih vsebino, bi silno narastel naš skromni življenjepis. Zadostuje pač, ako pristavimo, da je napisal šestnajst knjig.

Scherzer je bil mož dobrega, da, zlatega srca. Pomagal je, kjerkoli je mogel. Ljudje z omejenim obzorjem bi mislili, da je mož, ki se je pečal vse svoje življenje le z narodnogospodarskimi dejstvi, s produkcijo in konsumom, hladno gledal na bedo človeško, da ni imel zmisla za vse to, kar tare človeštvo. Kaka zmota! Vkljub temu, da je Scherzer vedno le pisal o gmotnih vprašanjih, je bil vendar

idealist, kakršnih je malo. V Genovi je imel mnogo prilike, opazovati bedo iz Brazilije se vračajočih izseljencev. Na vse kriplje je delal, da so mogli nadaljevati svojo pot v domovino. Ko so ga prosili izstradani, osleparjeni izseljenci pomoči, je čutil v sebi dolžnost pomagati, ne radi tega, ker je generalni konzul, ampak ker je človek. V Londonu pa je priskočil na pomoč osebi, katere ime je bilo znano po vsej Nemčiji. Bil je to Hegelijanec in nemški pisatelj Ruge, nekdanji zastopnik Breslave v frankobrodskem parlamentu. Konspiriral je z Mazzinijem in drugimi revolucionarji v Parizu, odkoder je moral pobegniti v London, kjer je živel v veliki bedi. Scherzer se ga je usmilil in mu izposloval pri berlinski vladi lepo letno nagrado.

Tudi pozneje, ko je Scherzer že stopil v pokoj in se naselil v Gorici, ni prenehal delati in se baviti s predmeti, ki so ga od nekdaj zanimali. Jedrnati so bili njegovi članki o avstrijskem prometu in novih železniških progah, objavljenih v raznih vplivnih časnikih. Svojo posebno pozornost je obračal na projekte o drugi železnični zvezi s Trstom. Že leta 1882. je pisal v »Allgemeine Zeitung«, da samo pomanjkljiva železnična zveza s Trstom ne dopušča, da bi naš trgovinski emporij napredoval; največjega pomena za Trst da bode Bohinjska železnica, ki zveže našo važno luko z velikimi trgi srednje Evrope. Dvajset let pozneje je razpravljal zopet o važnosti železnične proge čez Ture v zanimivem gospodarskem članku. Slučajno sem iztaknil članek iz l. 1877. v nekem strokovnem časopisu, ki je radi tega zanimiv, ker v njem člankar dokazuje, kako zanikarni so tržaški trgovski krogi. Prepričal se je, da bi trgovci na daljnem vzhodu kaj radi uvažali svoje pridelke preko Trsta v Evropo, ako bi bilo potrebnih parobrodskih zvez. Trst bi bil lahko glavno skladišče za pridelke otokov Jave in Sumatre.

(Konec prihodnjič.)

Ni moj greh . . .

Ni moj greh, nebeški Oče,
da ne molim kot nekdanj . . .
Oh, da mogel, rad priklical
dneve tiste bi nazaj.

Ni moj greh — njen greh je Oče,	Mi nebesa je kazala,
da ne molim kot nekdanj —	jih odprla na stežaj —
mi nebesa je kazala,	jaz pa sem se peklu bližal,
jih odprla na stežaj . . .	sam ne vem kako in kdaj.

B. Baebler.

Trenotki iz učiteljskega življenja.

Spisal Josip Dolinar.

III.

Idolnik je napravil drugi izpit, izpit za učiteljsko usposobljenost in je bil sedaj v Vrbju definitivno nameščen. Vrbje se mu je bilo v tem času zelo priljubilo spričo svoje lepe lege, zlasti pa spričo dobrih, nepokvarjenih ljudi. Čemu bi torej silil kam drugam, saj so bile plače, kakršno je mogel v sedanjih razmerah doseči on, skoro povsod enake. Povsod bornih štiristo do štiristopetdeset goldinarjev! A v Vrbju je bilo vendar tudi za orglanje sto goldinarjev, dočim je bilo v drugih krajih v ta namen samo od petdeset do osemdeset goldinarjev. Sklenil je torej počakati na tem mestu, dokler bi se ne pokazalo upanje, da dobi kje kako nadučiteljsko službo.

Ljudje so imeli Idolnika radi. Pod njim se je povzdignila šola, otroci so se naučili marsikaj, kar se ljudem pod pokojnim Lisjakom niti sanjalo ni, in tujci, ki so zahajali prej in sedaj v to hribovsko vasico, so povsod naglašali izpremembo v vedenju otrok zunaj šole med prejšnjimi in sedanjimi časi. V cerkvi se je pelo lepo in na vasi sami je nastal pevski zbor, ki je prepeval z veseljem umetne slovenske pesmi, dočim se je pred Idolnikom glasilo hripavo krogkanje klanfarskih poskočnic po vse noči. Včasih je ta pevski zbor izletel celo v sosednje vasi in celo v trg in je tam našel vselej priznanje. Pa tudi v nekem drugem oziru se je precej izpremenilo na boljše. Pred Idolnikom je imela družba sv. Mohorja v Vrbju komaj deset udov, a sedaj jih je štela šestkrat toliko. Povsod se je bralo z veseljem in zanimanjem. In v Vrbje je sedaj dohajalo tudi precejšnje število slovenskih dnevnikov in po njih je Vrbljanom zasijalo nekaj, česar so v drugih vaseh še vedno pogrešali. V šoli sami pa je bilo večno gibanje, zlasti ob nedeljah, ko so ljudje imeli čas in so zlasti možaki prihajali radi k Idolniku.

Idolnik bi bil torej lahko srečen, lahko bi bil s ponosom zrl na zgradbo, ki jo je zgradil v razmeroma tako kratkem času z velikim naporom in trdom. In res se je včasih tudi njegovo oko zasvetilo v zadovoljnosti in sreči, neka harmonija se je razlila po njegovi notranjščini, toda to so bili redki, redki trenotki. Čestokrat je njegova glava težko slonela v dlaneh, njegov duh je bil potr,

njegove misli žalostne. Čestokrat je posedal pozno v noč, ko je odpravil težavne svoje posle, v skromno opravljeni sobi ter razmišljal in razmišljal. Njegova postelja je bila nedotaknjena, napol odgrnjena, kakor jo je bila sleherni večer odgrnila mati ali sestra. Čestokrat je sklonjen pisal in pisal. A ko je nazadnje prebral svoj izdelek, je prijel papir in ga raztrgal od vrha do tal. Neka notranja sila ga je silila, da bi pisal; v njem je dozorovalo vedno več načrtov, ki bi bilo v njih izvršitev potrebnih več človeških življenj nego eno samo in to še tako kratko, kakršno je bilo prisojeno Idolniku. A ko je sedel in začel pisati, ga je vselej prevladala neka osebna bol, ki se ga je tesno oklepala, ki ga ni hotela zapustiti, in na papir so se izlivale besede polne sentimentalnosti in osladnosti. Vse, kar je napisal, je značil pečat one subjektivne boli, je bilo nezrelo in neužitno. In pisal je zopet in zopet in trgal je zopet in zopet. A nazadnje je odložil pero in sklenil je počakati, da se izboljšajo časi, da se iznebi one moreče malodušnosti in malenkostne občutljivosti.

Gmotne razmere Idolnikove so bile jako žalostne, ali urejene. Dolgov ni imel, toda drugega tudi ni imel. Zahajal ni nikamor in z materjo in sestro so živeli često po več dni ob samem krompirju in vse to spričo tega, da ni bilo treba hoditi na posodo. Vina že davno ni bilo več pod njegovo streho, od onega časa, ko je župniku tako težko plačal zanj dolžni desetak. A to tudi ni dobro vplivalo na njegovo zdravje. Bil je slaboten in bled, često so ga napadale slabosti, da je moral posedati . . .

Od onega dne po prvi plači, ko so se mu šolski otroci prvič videli sami kmetiški butci z vodenimi glavami in brez možganov, ko je tako težko čakal in hrepenel, da bi bile ure končane, od onega dne se je moral čestokrat grozno premagovati, da se mu ni pripetilo zopet kaj podobnega. Idolnik je imel veliko energije; to, kar je že toliko učiteljev pokopalo, kar je učinilo, da se jim je pristudila šola in ljudstvo, to je on slednjič premagal. Kolikrat je potem še stopil v šolsko sobo plah in izmučen, kolikrat so se pred njim vzdigale zopet apatične glave, kolikrat se ga je zopet loteval obup in gnus nad vsem, kar je bilo okoli njega! Toda vselej je pomislil: ali so krivi ti nedolžni otroci tvoje bede? ali hočeš tako ostati zvest svojim idealom? In stresel je z glavo, nekje v veliki daljavi se je zazibal svetel žarek, bližal se je in bližal in obvisel je na njegovem bledem licu. In ta žarek je bil tudi gorak. Njegova gorkota je silila v Idolnikovo dušo, tam je raztajala led in razpodila meglo. Idolnik je dvignil svoj glas, o početku še tresoč in negotov, a

vedno čistejši, ljubeznivejši in prepričevalnejši. In izginili so iz klopi tepci in butci in sedeli so v njih sami nadarjeni otroci s simpatičnimi obrazi, s svetlimi pogledi in hrepenečimi dušami. In v šoli je bilo veselo kakor prve dni, živahno je bilo in učilo se je samo ob sebi. Idolnik pa niti občutil ni izmučenosti in utrujenosti in zadovoljen sam s seboj je sedel k bornemu kosilu . . .

Idolnik je bil zvest tovariš, toda navzlic temu ni mnogo občeval s svojimi kolegi. Ako ga je pa kdo posetil, je vselej rad videl in postregel mu je z vsem, kar je premogel. In preživel je ob takih prilikah vselej srečno urico. Med vsemi kolegi se mu je najbolj prikupil Zamuda. Toda videla sta se od onega dne samo še pri okrajnih učiteljskih konferencah. Navadno sta tam sedela skupaj in med njima je nastalo neke posebne vrste prijateljstvo.

Nekega prostega dne v majniku se je Idolniku zahotelo, da bi šel kam daleč ven pod milo nebo, da bi se izprehodil in razvedril, da bi se naužil čistega zraka ter okrepil svoje oslabele živce. In spomnil se je, da bi morda lahko obiskal Zamudo gori pri Sv. Ahaciju.

In res se je odpravil tja gori. Bil je krasen dan, kakršnih je malo. Vzduh je bil čist in svež, nasproti je pihljala rahla sapa. Okoliinokoli pa vse sočno in temnozeleno! Idolnik je stopal lahko kakor že dolgo ne. Njegovo lice je pordelo in njegovo oko je zadobilo večji blesk. Čutil se je prostega, kakor bi bil po dolgem času zapustil temne zidove neprostovoljne ječe. Čutil se je srečnega, vse je izginilo za njim, kar je bilo črnega v zadnji dobi njegovega življenja, vse se je zbrisalo, vse završilo.

Ko je zagledal pred seboj trški zvonik, se je spomnil onega dne, ko je prišel prvič v trg po plačo. In spomnil se je hkratu Milene. Kolikrat je že moral nehote misliti nanjo! Od onega prvega srečanja se mu je vsiljevala njena podoba često pred oči, zlasti prve čase. Pozneje se je sicer dogajalo to redkeje spričo težkih razmer, a vendar je bila njena slika na varnem mestu v globočini njegovega srca, in trebalo je samo tja notri nekoliko pogledati in dvignila se je in od nje se je razširjala prelestna svetloba na vse strani.

In dvignila se je tudi danes, dvignila sedaj.

»Bog ve, ali je še doma? In kakšna je? Tako dolgo je že, kar je nisem videl — dve leti in že čez!«

Pri teh mislih se je pa začudil, kako je to, da ni nikdar več potem zašel v trg do nje. Saj bi bil vendar moral iti, saj je imel pravico do nje, ki se je bila naselila v njegovem srcu! In ali ni morda tudi ona včasih zahrepenela po njem, dasi sta se videla samo

tisti dan, samo tiste kratke hipe? Ali je ravnal prav, da jo je pustil samo tako dolgo, tako dolgo? Srce se mu je stisnilo ob tej misli in hkratu se je pojavila v njem ona misel od prvega dne: »Ne cvete ne zate, ne za drugega . . . ona je moja . . . ha, ha, moja!« Slišal je zopet tisti šepetajoči glas, ki mu je govoril te besede prvič, in videl je zopet ono temno svojo senco na steni, ko se je ozrl. Noga se mu je nehote ustavila, stresel se je in vest mu je očitala glasno, zakaj se ni nikdar več pobrinil za to, da bi jo obiskal. Nekaj težkega je leglo na njegovo dušo, a hkratu se mu je izvilo iz prsi:

»Ne, ne, ona gotovo še živi, mora živeti!«

A navzlic temu mu ni bilo lažje. Pospešil je korake, hotel je stopiti kolikor mogoče hitro v gostilno, kjer jo je videl prvič. Toda pred hišo se mu je noga zopet nehote ustavila, neki glas ga je svaril, naj ne prestopa praga. In pomišljal je.

Tedaj se je pa ozrl kvišku. Na vratih je visel mrtvaški list. V njegovi sredi so pod križem temnele velike črke: Milena Volčič.

Idolnik ni imel časa premišljati. V tistem hipu so začeli prihajati od raznih strani ljudje in ustavljali so se pred gostilno. Govorili so med seboj napol tiho in nerazločno. Idolnik je stal nepremično na mestu. Težak kamen mu je tiščal noge k tlom, da se ni mogel premakniti. A čutil je poglede ljudi obrnjene nase in bilo mu je mučno. Navzlic temu se ni mogel prestopiti, moral je čakati.

Zazvonili so zvonovi in prikazal se je na voglu črni križ in za njim duhovniki. Iz hiše so prinesli belo krsto, ovenčano s prvim pomladanskim cvetjem, začulo se je mrmranje molitev in po vzduhu se je razširil vonj po kadilu. Štirje mladeniči so vzdignili krsto na močne rame, zazvenelo je žalostno petje in vrsta se je začela premikati izpred hiše. Idolnik se je prestopil, njegova noga je zavila med pogrebce in stopal je za krsto s sklonjeno glavo in krvavečim srcem.

Ko so stopali mimo šole, je zagledal Idolnik kolego Mačka. Stal je ob vratih s klobukom v roki in vihal si je kratke svoje brčice. Ko je zagledal za izprevodom Idolnika, je povzdignil obrvi in z izbuljenimi očmi strmel vanj kakor v kako prikazen.

Idolnik pa je rahlo nagnil glavo v pozdrav ter jo zopet povesil. In stopal je dalje za množico.

S pokopališča se je razšla množica, na novem grobu je ostala le stara ženica. Pokleknila je na rjavo prst in sključila se je v dve gubi. Okoli osehljkih prstov je imela ovit molek in ustnice so se ji začele premikati.

Idolnik je hotel pristopiti k njej, toda ko je videl, kako je žena vglobljena sama vase, kako se ne briga za nobeno stvar okoli sebe, se je ni upal motiti. Zadnji pogled na sveži grob in odkorakal je proti izhodu. Po glavi pa mu je zdaj vrvela samo še misel: »Kako da je umrla prav sedaj, kako da me je prav danes zanesla noga v ta kraj, da sem jo spremljal k večnemu počitku? Ali ni bila morda njena duša okoli mene zadnje dni, sinoči, ali me ni vabila, naj se pridružim njenim spremljevalcem na zadnji poti? — Ali ni morda njena duša koprneč že dolgo bivala v moji bližini, klicala me in vabila k sebi, a jaz je nisem slišal?«

Kakor je bilo vse to neverjetno, vendar si je Idolnik vedno bolj domišljjal, da ga je Milena ljubila, da je hrepenela po njem, da ga je klicala in morda celo umrla zaradi njega, ki jo je bil tako zanemaril. Njegova domišljija je bila razgreta in bolna; ta nenavadni slučaj ga je zmešal in potlačil, da je mučil samega sebe z neko satansko vztrajnostjo. In že je hotel obrniti zopet v trg, sam ni vedel čemu in zakaj. Moral je vnovič obiskati one prostore, kjer jo je videl prvič, moral je izvedeti marsikaj, kar ga je mučilo in peklo. Z neodoljivo silo ga je vleklo tja, ga je sililo in pehalo.

Ali v tem trenutku je zablestela pred njim v daljavi zelena gora Sv. Ahacija. Nekaj svežega in čistega je dihala iz sebe in nad njo se je razprostiralo jasno, globokomodro nebo. In Idolniku se je videlo, da stoji tam gori Zamuda ter ga vabi k sebi z razprostrtimi rokami. Spomin na Zamudo ga je hipoma zdramil. V njem je videl Idolnik vso moško krepost, žilavost in vztrajnost v boju proti usodi. In že samo spomin na njegovo ime ga je dvignil, da se je vzpel iz svojega gorja ter moško klonil glavo navzgor.

Tudi sedaj se je hipoma otresel svoje žalosti, nova moč ga je prešinila in krenil je v reber.

Okoli poldne je dospel Idolnik do cerkve sv. Ahacija. Pot je vodila vedno strmeje in strmeje, da bi se bil lahko ugriznil v kolena. Ali to Idolnika sedaj ni oviralo, to ga je še bolj raztreslo, da skoro ničesar mislil ni. Dospel je bil na vrh, da skoro sam ni vedel kdaj in kako. Šele, ko je bil gori in je potegnila ostrejša sapa, se je zavedel, da je premočen skozi in skozi. Curkoma je lil pot po njegovem životu, a okoli hrbta ga je mrzelo. In šele tedaj je videl, kakšno pot je napravil, in šele tedaj se je spomnil Zamudovih besed, ko mu je pravil, kako se pride od Sv. Ahacija v trg in kako zopet k Sv. Ahaciju. Potegnil je ovratnik svojega jopiča kvišku na vrat in stopal je naglo od cerkve navzdol na bližnjo pot, kjer je bilo videti

nekoliko hiš. Med njimi je bilo večje poslopje in Idolnik je ugibal, da je gotovo to šola. Toda ko je dospel bliže, se mu je povedalo, da je to župnišče in da je šola nekoliko nižje v rebri.

Napravil se je tja. Pot mu je kazal neki otrok. Hipoma postoji deček pred nizkim, pritličnim poslopjem s slabimi durmi in poškodovano streho. Nato se naglo obrne ter steče zopet, odkoder je prišel. Idolnik pa je stal pred šolo. Ozrl se je okoliinokoli in si ogledoval zanemarjeno poslopje. Videl je, da je bila vsaka kmetiška hiša v trgu mnogo čednejša in lepša nego šola pri Sv. Ahaciju. In kako čudno je dišalo tod okoli! Njegova šola v Vrbju ni bila sicer nič posebnega, toda s to napol podrto kolibo se niti ni dala primerjati.

Na koncu šole je bil plot in za njim se je razprostiral šolski vrt. To je nekoliko ublažilo slabi vtisk, ki ga je vse drugo napravilo na Idolnika, in nekoliko mu je odleglo.

Tedaj se pa pokaže izza plota kuštrava glava Zamudova. Nekoliko časa postoji in gre proti Idolniku. Ko ga spozna, se zavihiti Zamuda črez plot in z enim samim skokom je bil pri Idolniku.

»Duša, kaj te je prineslo? — Dobro došel!«

In zgrabil je Idolnika in ga objel.

»Lepa rezidenca, kaj ne? — No, prijatelj, ne boj se, tebi se gotovo ne bode treba nikdar plaziti po takih potih in stanovati v takih palačah, kakršna je tale. Zadnjič sem že nekaj slišal, kaj nameravajo s taboj. Čestitam, dobro si zapisan!«

In vlekel je Idolnika za seboj.

Prestopila sta prag in nahajala sta se v dolgem, temnem hodniku. Na obeh straneh so bila vrata. Zamuda odpre oprezno zadnja na desni ter pomoli glavo noter.

»To se mora delati jako previdno,« pravi nato smeje se Idolniku. »Le poglej noter in vedel bodeš zakaj!«

Idolnik pogleda za vrata in se nehote zasmeje.

Za vrati je bila cela gruča otrok in se je valjala po tleh. Bili so obojega spola, stari od enega do osmega leta, a vsi debeli in vabečelični. Zdravje je sevalo raz njih obraze.

Zamuda nato odpre vrata nekoliko bolj in vstopi naprej. Idolnik se vnovič ozre po gruči otrok in jih prešteje.

»Ali tu jih je samo pet, kje so pa drugi,« vpraša nato šaljivo Zamuda.

»Potrpi, duša! — Kmalu ti bode vse jasno!«

Ko so otroci zagledali očeta, so se bližnji privili k njegovim nogam in spenjali so se po njem ter se mu dobrikali. In Zamuda jih je vzdigoval visoko gori nad glavo in spuščal jih zopet na tla, enega za drugim. In nastal je vrišč in veselo vpitje se je razlegalo po kuhinji.

»Še mene, ata! Še mene!«

»Dovolj za sedaj,« je dejal Zamuda in jim zažugal s prstom. »Sedaj pa tiho!«

Otroci so takoj umolkneli in pririli so zopet drug do drugega ter se igrali mirno kakor prej.

Iz sosednje sobe se je slišal skozi odprta vrata ropot šivalnega stroja.

Tja je vedel Zamuda tovariša.

Idolnik je stopil v majhno, nizko sobo z dvema oknom. Ob enem oknu je stal šivalni stroj in pred njim je sedela ženska, s hrbtom obrnjena proti došlecema.

»Moja žena — gospod Idolnik,« je predstavil Zamuda še vedno za njenim hrbtom.

Ona se je obrnila in naglo vstala. Bila je majhna, suha ženica že nekoliko nagubanega čela in lica. Njen obraz je imel na sebi nekaj prikupljivega in iz njenih živih, modrih oči je odsevala sama dobrota.

Na njenem sedaj zardelem licu se je čitala neka zadrega. Videti je bilo, da skoro ni vedela, kaj bi rekla. Tako malo je bila vajena boljših ljudi, tako malokdaj se je kdo prikazal pri njih. Podala je Idolniku roko ter vprašujoč pogledala moža.

Zamuda ji je dejal:

»Tovariš bo kosil pri nas.«

V tem se je Idolnik ozrl po sobi. V temnem kotu ob daljši steni je stala postelja in na njej se je premikalo pod odejo nekaj živega.

Zamuda je videl, kaj opazuje tovariš. V tem, ko je odhajala žena v kuhinjo, je prijel Idolnika za roko ter dejal:

»Stopiva bliže postelje!«

Idolnik je začutil, kako so za hipec vztrepotali Zamudovi prsti ob njegovi roki, kako so se je krčevito oklenili. Toda le za hipec in zopet je bila mirna in hladna ta težka in velika roka.

Zamuda je izpustil Idolnikovo roko ter stopil k postelji. Privzdignil je rahlo odejo ter se ozrl v Idolnika.

Ta se je zagledal na posteljo. Kri mu je oledenela v žilah in prsi so se mu stisnile.

Na postelji je ležala deklica, ki je imela morda deset let. Toda na njej je bila edina še glava, ki je kazala nekaj človeškega. In ta glava je bila vsa Zamudova. Iste poteze, isto čelo, iste oči, celo isti lasje! Toda vrat pod to glavo je bil tako ozek, tako izsušen, kakor ne bi spadal sem, in pod njim navzdol ves trup in vsi udje gola kost in koža. Vse je bilo mrtvaško, kakor bi bilo ležalo že dolgo časa pod zemljo.

»Tako leži že dve leti,« je izpregovoril Zamuda in zopet zagrnil grozni skelet.

Idolniku je zastajala sapa. Nobene besede ni mogel izpregovoriti. Ko sta odhajala od postelje, se je Idolnik vnovič ozrl v kot. Od tam so jima sledile velike, žalostne oči, kakor bi jima hotele očitati, da sta se tako hitro odstranila. Idolnik se je naglo obrnil ter stopal za Zamudo . . .

V drugi sobi takoj zraven prve je imel Zamuda svojo spalnico. Poleg njegove postelje je stala še druga in potem še v vsakem kotu po ena. Tudi ta soba je bila nizka in zaduhla in dišalo je v njej po plesnobi.

»Kako moreš tukaj stanovati?« je viknil Idolnik.

Zamuda se je ozrl vanj ter dejal resno:

»Vidiš, da si še zelo mlad, sicer ne bi vprašal takih reči. — Toda oprost, ti ne spadaš med nas, zato ne moreš razumeti!«

Idolnik je bil skoro razžaljen ob teh besedah. Toda v tem hipu je pomislil na svoje dozda tako malenkostne boli in na bedo, ki se je ščeperila v teh prostorih, in vsaka žal misel do Zamude je hipoma izginila iz njegovega srca . . .

Šla sta na vrt. Bil je še precej velik in po posameznih gredicah je komaj jela poganjati različna zelenjad. Vse je bilo še tako majhno, tako pritlikavo, a videti je bilo zastarelo in uvelo.

»Nobena reč noče letos prav rasti,« je opomnil Zamuda. »Sicer pa tudi druga leta ni nič posebnega.«

Vprek zadnjega plota je bila gredica in na njej nekaj letos cepljenih divjakov, ki pa še niso nič poganjali.

»Lansko leto sem oddal sto lepih jablan, seveda skoro zastonj. A letos tudi to, kar sem cepil, noče uspevati. Ali je moja roka že nezanesljiva, ali kaj! Vidi se mi, kakor bi vse pojemale, kakor bi šlo nekam navzdol, nekam daleč, daleč in vedno hitreje in hitreje.«

Idolnik je vedno molčal in samo poslušal Zamudove opazke. Vse, kar je tu videl danes, šolsko poslopje, Zamudova obitel, vrt in kar je raslo na njem ter celo Zamuda sam, vse se mu je videlo nekam tuje, nekam nenaravno — in prisiljeno. — Zlasti zadnje Zamudove besede so ga zadele tako čudno, da se mu je videlo, kakor bi jih ne bil izgovoril on, kakor bi bile prihajale iz bližine od nevidnega, po vzduhu plavajočega bitja.

Na sredi vrta je imel Zamuda iz kolov zbito vrtno lopo in v njej primitivno leseno mizo. Okoli so bile klopi lastnega izdelka. Tja sta zavila in sedla.

»Kako obiskujejo otroci šolo?« vpraša Idolnik.

»Razmeroma dobro.«

»In kakšni so uspehi?«

»Prav dobri. Pozneje ti lahko pokažem zvezke, morda se bodeš čudil!«

V tem je že prišla na vrt Zamudova žena. V roki je nosila bel prt in ž njim je pogrnila mizo.

»S posebno dobrim kosilom vam ne morem postreči, morate že oprostiti. Ako bi bili vedeli prej, bi bilo seveda drugače!«

»Ali nihar se ne trudite, gospa, jaz sem zadovoljen z malim. Par krompirčkov ali malo žgancev, pa je dovolj.«

»Saj vemo, vemo,« se je zasmejala, »to se le tako govori! Toda počakati bodete morali še nekoliko trenotkov, mi smo namreč že pokosili in pripraviti je treba sedaj kaj drugega. Vina pa prinesem takoj.«

Naglo je izginila in istotako se je naglo vrnila s steklenico vina in s krožnikom kruha.

Idolnik se ni branil in vzel je takoj kos kruha in izpil čašo vina. Ni bilo Bog ve kako dobro, toda pilo se je.

»Kje kupuješ vino?«

Zamuda ga je pogledal od strani.

»Kje ga kupujem? — Prijatelj tega glagola v tej obliki jaz ne poznam. Vino samo včasih kupim, na priliko takole trikrat v letu: o Božiču, Veliki noči in na svoj god. Pijem ga pa zraven še sam, kadar grem v trg ali kam drugam, ker drugače ne more biti. Sicer pa to vino prodajajo tam le gori pri cerkovniku.«

»Ni napačno,« je dejal Idolnik, samo da bi kaj odgovoril.

Zamuda pa je vnovič nalil kupici in 'trčila sta. Predno je bilo kosilo na mizi, sta izpraznila steklenico in Zamuda je takoj poslal po drugo.

»Prijatelj, ne škoduj se!«

Zamuda se je zasmejal.

»Kaj? Ali ne veruješ, ako ti rečem, da je danes zame večji praznik, nego so Božiči, Velika noč in celo moj god?«

Vino je obema razvozlatilo jezik in začel se je med njima prav živahen razgovor. Razpravljala sta raznovrstne reči in Idolnik se je nehote čudil, ko je videl, da je Zamuda večč marsičemu, o čemer si ne bi bil mislil.

Kmalu potem je Zamudovka prinesla na mizo kosilo. V skledi je plavala rumena obara ž rižem in iz nje so štrleli belkasti kosi tolstega piščanca.

»A vraga, to je vse kaj drugega nego krompirček. Čemu vse to?«

»Jezik za zobmi, duša! Kaj sem ti povedal prej?«

Zamudovka je napravila zatem še ocvrte piščance s solato. Vse je bilo pripravljeno izborno, kakor bi bila kuhala najboljša gosposka kuharica.

Idolniku pa se je milo storilo. Bog ve, koliko časa bodo morali stradati Zamuda in njegova družina, predno se poravna to, kar je danes potrošil zanj. Toda reči si ni upal ničesar, da ne bi razžalil predobrega tovariša.

»Kje pa so tvoji štirje odrasli otroci?«

»Eden je v Trstu v prodajalni, eden je že pri vojaki, dva se pa učita v Ljubljani za knjigoveza.«

»Ali nisi dal nobenega v šolo?«

»Poskusil sem, toda ni šlo. Prijatelj, mi nismo za to. Naposled sem si pa mislil: Saj drugega bi ne bil nikoli, kvečjemu, ako bi zmožel toliko, da bi postal učitelj. In kaj bi bil potem? Ali ne stradam že dovolj jaz, čemu naj bi še moji sinovi? Za pošteno delo se dobi povsod poštenejše plačilo nego pri učiteljstvu, bodisi pa makar pri konjedercih!«

Zamuda se je razgrel.

»Prijatelj, povem ti, včasih me zgrabi neka jeza. In tedaj bi začel od sebe vse te suženjske spone, ki mi ovirajo prosto dihanje, ki mi vežejo in žulijo roke, da niti ne morem ganiti ž njimi in svojim otrokom pripraviti bodočnosti, kakršno bi jim v vsakem drugem stanu lahko pripravil. In del bi roke navzkriž in sedel bi ter zrl v višnjevo nebo in opazoval, kako se beli oblaki brezskrbno preganjajo po rahlem vetru in sanjal bi o davno minolih časih in pustil bi te paglavce, naj pasejo lenobo ali naj delajo, kar hočejo.

Saj za to, kar dobim, bi bil komaj plačan za trud, ki mi ga daje to, da naučim otroke šteti do deset.«

Hipoma je sklonil glavo ter nekoliko časa umolknil. Potem je pa nadaljeval tiše in skoro otožno:

»Toda, kaj se hoče? Ali so otroci česa krivi? Ko jih zrem takole pred sabo, ko so njih blesteče oči vprte vame, ko nestrpnost čakajo vsake mojih besed, ali naj tedaj sedem na stol ter zaspim? Ali naj se vdam lenobi? Ne, prijatelj, nekaj me vselej ob takih slabotnih trenotkih privzdigne, neki notranji glas mi zakliče: Na delo, v delu je spas! In tedaj zabim vsega, kar je okoli mene, zabim svojih skrbi in žalosti, svojega truda in svojega in svojih gladi! In moje moči rastejo in sleherni dan sem čilejši in čvrstjši.«

Vzdignil je čašo ter trčil z Idolnikom.

»Kaj bi pa bilo, ako bi se vdal lenobi? Kaj bi bilo, ako bi samo vzdihoval in tarnal? Ali bi ne bilo to že davno razjedlo mojih živcev, izpodkopalo mojih moči? Ali bi ne bil morda že davno visel na kaki vrbi, ali bi si bil prestrelil srce? In kaj bi bilo potem z mojo družino? — Toda, prijatelj, pustiva taka razmotrivanja! Jaz poudarjam, pravim, navzlic vsemu, kar me je že zadelo in kar me še čaka: možu ne sme kloniti nikdar glava, vztrajati mora do zadnjega na mestu, ki mu ga je odločila usoda! In na to lahko vnovič pijeval!«

Idolnik ni mogel drugače, nego da je Zamudo resnično občudoval. In pri tem si je moral misliti, kako je to, da je tako delaven mož in vedno na tako slabem mestu, na takem hribu, kako da si ne pomaga kam na boljše. In vprašal je Zamudo, čemu ne poizkusi, da bi prišel na boljše plačano službo.

Zamuda je dejal:

»Prijatelj, to bi bilo vse zastonj. Jaz sem slabo zapisan. Lahko ti pravim z mirno vestjo, da bi bil vsak tak poizkus zame blamaža. In to, kar bi imel izdati za kolke, pač lahko kje drugje porabim. Dolgo je že temu, kar sem napravil neko mladeniško neumnost, lahkomiselnost. In tega mi niso pozabili in mi ne bodo nikdar!«

Po obedu je pa nekoliko časa prisedla k njima Zamudovka. Idolnik je spoznal v njej, dasi ne Bog ve kako olikane in izobražene žene, vendar ženo, ki bi se bila znala pridobiti spoštovanje povsod, kamor bi bila prišla, zlasti je spoznal v njej nesebično, ljubeznivo mater. In v tem oziru je moral blagrovati Zamudo in jo je moral postaviti na mnogo vzvišenejše mesto nego mnogo, mnogo znanih žen iz premožnih in veleuglednih mestnih družin.

Pozneje sta si ogledala učilnico. V njej so bile stare, preperete klopi in po stenah in v omari le malo učnih pripomočkov.

»Kako pa to, da ne vplivaš na ljudstvo, da bi vsaj šolsko poslopje in kar je treba drugega, imelo v boljšem stanju?«

»Prijatelj, prav imaš. Nekoliko bolje bi lahko bilo povsod. Toda, ako bi ti vedel, kako ubogo je to ljudstvo in kako ga še od vseh strani izsesavajo in izžemajo različne pijavke, potem vem, da ne bi niti ti silil na izboljšanje in bi se zadovoljil samo z najpotrebnejšim, kakor se zadovoljujem jaz . . .«

Naglo je minevala ura za uro in Idolniku je bilo treba misliti na odhod. Ko je zapuščal to slabo šolsko poslopje, ko se je poslavljal od družine Zamudove, mu je bilo tesno, a hkratu nekako praznično okoli srca. Na vrtu sta bila z Zamudo izpila zadnjo čašo, a nato sta prišla v sobo, kjer je že zopet sedela Zamudovka za šivalnim strojem. Smehljaje mu je sedaj podala roko ter ga povabila, naj jih še kdaj obišče. S postelje v kotu so ga pa začudeno pozdravljale velike oči, ki so zrle za njim, dokler ni izginil za vrati. Zamuda ga je spremil daleč doli v reber ter se nazadnje vrnil, ko je obljubil Idolniku, da i on njega obišče, kakor hitro utegne.

Idolnik je stopal zdaj še hitreje, bal se je, da ga ne zasači noč. Njegova prejšnja občutljivost in malodušnost ga je minila in v njem je dozorel trden sklep, da se otrese one neprosto voljne sentimentalnosti, naj velja, kar hoče.

Ko je stopal mimo pokopališča, kjer je zjutraj stal še tako potr in uničen, se je spomnil Milene. A ta spomin ni bil zanj več vir bridkosti in trpljenja, spominjal se je nje samo še kot nečesa neizrekljivo lepega, kar se je nenadno prikazalo, a prav tako nenadno izginilo na poti njegovega življenja.

Stopajoč v trgu mimo gostilne, kjer se je prvič sešel s trškimi svojimi tovariši, se je spomnil tudi, kako so tačas obirali Zamudo zaradi dolgov. Pri spominu na to se je nasmehnil ter si mislil: Vsi, ki ste se tačas znašali nad njim zaradi tega, niste toliko vredni kakor on, dasi vas ne love črevljarji, niti krojači, niti trgovci. —

Že dolgo, dolgo ni Idolnik tako dobro spal kakor nocojšnjo noč.

Morje.

P okoncu skoči ribič mlad,
 denar na mizo vrže zlat:
 »Kaj vruga? Hej, še vina daj,
 krčmar, da bo veselja kaj!
 Prišel ti nisem od pogreba,
 slaviti ni sedmine treba.
 Veselje vas, mornarji, diči,
 hej, kvišku, kvišku, morski tiči!
 Vse noč na morju danes bil,
 sem čoln rib žlahtnih nalovil:
 na trgu davi — ha! — vesele
 meščanke so denarce štele.
 Goslar, zasviraj in zapoj,
 da se možem z morja nocoj
 veselje in srce zbudi,
 po žilah se otaja kri!«

Ne vidi slepec, ali zna,
 kaj gre mornarju do srca,
 kaj oživi mu kri in žile:
 zapoje slavo morske vile,
 kako v tihotnem, nočnem časi
 zvene ob morju njeni glasi.
 In kdor je slišal v slepi zmoti
 nje pesem o morja lepoti,
 željan miru zaman se trudi
 zaspati na domači grudi;
 umre srce za zemljo rodno,
 za ženo, detece negodno;
 oko po morju hrepeneče
 na zemlji več ne najde sreče . . .
 Mornarjem v lica šine žar,
 iz prsi bubne jim vihar:
 poljubi, petje, vrisk in smeh,
 navdušenost plamti v očeh!
 Le ribič miren, tih ostane,
 veselje splošno ga ne gane.

Domov se vrne v pozni uri,
 odpahne tiho, rahlo duri:
 po sobi snu tišina vlada
 in dete spi in žena mlada.
 Zaman le ribič spanja čaka.
 Kako, da se nocoj pretaka
 mu v žilah kri tako nemirno,
 vse misli vro na morje širno?
 In skozi okno ščip posije,
 po sobi tiho luč razlije.
 Mož stopi k postelji ženice,
 poljubi njeno zvesto lice
 in sineku obraz cvetoči;
 in kakor da za vek se loči,
 drhte mu nema solza kane,
 obupno vzdihne, venkaj plane.

Morje visoko vale meče,
 srce k obrežju njega vleče;
 pozabi dom in drage svoje,
 ob morju spet mu vila poje.
 Zadivljen ribič prisluškuje,
 k obali črna barka pluje.

Kazimir pl. Radič.

Za tvojo ljubezen . . .

Za tvojo ljubezen mi je žal,
 kot bel golobec je plavala
 v snu mojem — in me opajala
 kot vonj žametnih rož.

A brezdno med nama zije zdaj . . .
 cvetovi rož žametnih so zveneli,
 odselil iz mojih sanj se golobec je beli . . .
 za tvojo ljubezen mi je žal!

Kristina.

O gozdu in nekaterih njegovih ljudeh.

Načrtal dr. H. Dolenc.

(Dalje.)

Goli poldne si je privoščil gobar nekoliko počitka. To po največkrat, ako je bilo nebo jasno, na kakem vzvišenem kraju, od koder je videl in gledal v daljavo. Človek bi dvomil, da je utrujeni in za vsakdanji kruh boreči se gobar gojil tudi take misli in gledal z višine čez velikanske gozdove in motril daljavo. Toda resnico govorim, ako pravim, da domalega vsak gobar se mi je razodel kot velik častilec narave in da nisem poznal nobenega, ki se mi ni pohvalil, da je bil že večkrat na vrhu Snežnika, dasi po goljavi, ki obdaja Snežnik za več nego poldrugo uro hoda, ni imel kaj iskati. Ob počitku si je privoščil tudi ostanek zajutreka — mrzle žgance. Kaj ne, to ni bilo nič posebnega in še tega ni bilo dosti, da ni moka prehitro pošla.

Uro je vsak gobar nosil s seboj, toda ne v žepu, ampak v glavi. To sem moral večkrat slišati s pristavkom, da take ure ni treba navijati in da se nikoli ne ustavi; da pri lepem vremenu kaže prav natanko, pri slabem pa da pade tudi v želodec in celo v noge; da potem ni več tako zanesljiva kakor takrat, ko glava in oči povedo, na kateri skali Snežnika stoje kazalci v podobi solnčnih žarkov.

Pa ne samo uro, tudi vremenjak je nosil gobar s seboj. Tega je baje še bolj potreboval, kajti ob slabem vremenu ni bilo za gobarja nič ali pa le malo zaslužka. Najhuje ga je zadel v pomladnjem ali jesenskem času sneg in že ime dokazuje, da se okrog Snežnika rad prikaže ta gost. Ni kazalo drugega, ko oprtati si vrečo in iti domov. Jeseni je romala ob taki priliki še kuhinjska oprava na svoje staro domače mesto, da se ni toliko obrabila, kakor če bi ostala v gozdu lisicam in volkovom. Za vremenjak pa ni služil samo Snežnik in meglica ali oblak nad njim. Sapica, ki je pihala po tej dolini gori ali doli, je še prej povedala, je li pričakovati solnca ali slabega vremena. Ptiči, posebno stržek, taščica, zlasti pa črna žolna, to so bili izvrstni vremenski proroki. Najbolj nevesča v tem oziru je kukavica. Še pol ure, predno je jelo mesti, je letala in kukala po gozdu, kakor bi imela zidan grad in v njem vse polno živeža. »Veste, gospod,« mi je rekel stari Pirec, ki mi je pravil te reči,

»ko bi tega ptiča ne gnalo še v poletnem času doli v gorke kraje, bi ga ne bilo že več na svetu, kajti pomlad in sneg jih ugonobita na tisoče. Na vreme se prav nič ne spozna in si tudi ne zna nič pomagati. Noč jo vzame, ako je huda.«

Da je istina, kar mi je stari Pirec razodeval, tega sem se kasneje sam prepričal. Hodil sem za petelinom po Čubranskem Jarrovcu. Kukavic je bilo tisto leto toliko, kolikor jih nisem slišal ne prej, ne slej. Malo sem postal pod drevesom in pet jih je bilo v istem času na njem. Tri so se kar naenkrat priteple na bukev in se preganjale po njej. Tudi moj spremljevalec Lovro Belar, ki je bil star 52 let pa ni poznal zime v naših krajih, ker je 45 let zaporedoma hodil čez zimo v šumo na Hrvaško in Ogrsko, mi je pravil, da toliko kukavic on ne pomni. Iz gozda me je pregnal sneg, ki je nenadoma zapadel, pa izginil tudi v par dneh. Ko sem čez osem dni zopet prišel v gozd, sem opazoval in pričakoval, da se zopet oglasijo kukavice. Pa zaman. Le daleč naokrog se je še kaka oglasila. Ko sem šel čez par dni zopet iz gozda in se oglasil pri Pianeckovih v Kozaršah, sem zvedel, da je bilo nevreme toliko teivali prignalo v vas, da so kar po hišah sedale in cepale. Kukavica je silno požrešna in se živi le od mrčesov. Naravno je torej, da jo sneg in nevreme hitro pokončata, ko se živež zarije in poskrije, in tudi pogine, če pritisne mraz, ki ga lahkoživka ni vajena. Nočem si lastiti pravice, prištevati kukavico škodljivkam; naj ji bodo raje vsi grehi odpuščeni, da se nam le še oglašča na spomlad in nam ponavlja, kar smo že tisočkrat slišali, kar nas pa vendar prešinja z z največjo radostjo in nam priča, da smo prestali temino in mraz in se selimo v svetlobo in gorkoto. Komur zelenje in kukavica ne služita več v prebujo in radost, temu je življenje le še puščoba, ali ga pa nikdar vesel ni bil.

Ko se je gobar odpočil in za silo okrepcal s suhimi žganci, zavrne se navadno proti domu, to je proti bajti. Seveda ne po isti poti, ampak naokrog, po višjem rajši nego po nižjem svetu — to radi tega, da mu že polne vreče ni nositi na večer še navzgor, ko so ga domalega tudi moči popustile.

Imel sem jih priliko opazovati, ko so se vračali malo pred mrakom k ognjišču. To ti je vzdihljaj, ko vrže mož vrečo raz sebe in se najprej premakne do kaliča, da se odžeya. Dobro mu de, ko najde pri ognju tovariša, ki se je tudi že potrudil za drva. Kake pol urice si privošči le počitka, potem pa mu postane želodec že tolikanj nadležen, da je treba skrbeti, da si ga uteši. In zopet se

mešajo žganci in pičlo zacvro z zabelo. Ne štejte mi v lastno hvalo, ako povem, da nisem nikoli pozabil na kak priboljšek za svoje znance, kadar me je peljala pot do gobarske bajte. Morda pa nikdar noben gobar ni bil v gozdu na Mezališču tako postrežen kakor stari Zetek, ki je nekoč ostal čez nedeljo v gozdu. Hotelo se je, da se nas je ravno za tisto nedeljo odpravilo čez 30 znancev iz Loške doline na Snežnik. Imeli smo s seboj do 20 nosačev in za noč smo se utaborili na Gašperjevem hribu, t. j. kakih deset minut hoje nad Mezališčem. Ni mi namen pripovedovati, kako smo noč prebili. Povem le, da smo imeli jasno nebo in različne pijače toliko, da nam je ostajala še drugi dan. Zetek kot bližnji sosed je bil naš gost in je prenočil pri nas. Ko smo se po dolgotrajni poti dobrega okoristili z jedjo in pijačo, se je pričelo petje in tudi za godbo je bilo preskrbljeno. Zetek je vedno le ponavljal: »Oh, še nikoli kaj takega v gozdu in tudi na nobeni »ohceti« ne!« Na vse rano smo odpotovali na Snežnik in proti enajstim dopoldne smo se vračali k taborišču. Golaš se je v kotlu kuhal in bilo ga je toliko, da ga je domalega eno četrtno preostajalo vsem udeležnikom s prišetimi nosači. Z godbo in petjem smo se poslovili popoldne od taborišča in pri gobarski bajti dali Zetku toliko ostankov, da je napolnil domalega vso kuhinjsko posodo svojo in svojih tovarišev. Ko sem se drugi teden sešel z Zetkovim sinom, ki je bil tudi gobar, me je s smehom pozdravil in mi pravil, da so oče še spali, ko je v ponedeljek prišel k bajti, dasi je bilo že blizu poldne, in da je kar strmel, ko je videl okrog očeta toliko loncev in steklenic, kakor da bi bili dan poprej vsi gobarji na svatbi. Pravil mi je nadalje, da se je tudi on še naživel kakor nikdar prej v gozdu in da še drugi dan sta z očetom nabrala malo gobe, ker je bilo le preveč opravka pri hiši z dobrim življenjem. Vem, da se še dandanes hrani v Zetkovi hiši spomin na pogostovanje, ki so ga stari oče doživeli na Mezališču, in ta spomin gotovo med ljudstvom preživi tudi vse takratne udeležence, katerih že itak pogrešamo marsikaterega.

Ko se gobarji na večer vrnejo k bajti in se okoristijo vsak s svojo borno večerjico, pride na vrsto obrezovanje nabrane gobe. V to služi oster nožiček, s katerim se odrezuje od gobe lesovina, takozvani obrunki. In teh obrunkov se v teku let, kakor sem že prej omenil, toliko nabere, da je na sežnje okrog bajte le obrunek in strhlina. Pri tem delu pridejo na vrsto tudi vse bolj zanimive dogodbe, ki jih podaje gozdna narava. Ko sem bil jaz gost gobarjev, se je razgovor podaljšal tudi čez obrezovanje; pušil se je tobak iz

malih pipic, kakršne služijo gobarjem, in kar sem imel s seboj za priboljšek, se je vrstilo v krogu. Skoro največ sta vedela povedati stari Pirec in pa stari Storšek, ki sta bila tudi lovca! ob svojem času. Pirec ni nikdar pozabil povedati, kako je v Pogači nad Ložem ustrelil jelena: »Še mlad in krepak sem bil in imeli so me bolj za poganjača. Nekega dne pa, ko se je zanesla vest v mesto, da je jelena slediti v Pogači, smo se naglo zbrali, kar nas je bilo za to, in tudi jaz sem dobil staro enocevko, ki se je še na kamen prožila. Menili so, da bom jaz kar tako za strah in da ne znam nič pomeriti, ker niso vedeli, da sem semtertja izmaknil očetovo pušo in ž njo pohajal in streljal po Pogači in Sredi. Pustili so me na robu, kjer se vežeta Pogača in Sreda, in ko je bilo proti vrhu zastavljeno, so se oglasili poganjači. Komaj se to zgodi, že zagledam jelena, ki ni zavil po strani in proti vrhu, kakor se je ukrepalo, ampak nesel se je naravnost proti meni. Privzdignem pušo, in ko je prišel kakih trideset korakov vstric mene, sem mu nameril naravnost na pleče in stisnil. Velik skok je naredil in zavil na levo. Le malo sem obstal, in ko je izginil, sem šel pogledat na strel in že po prvem skoku sem zapazil krvav sled na snegu. Zaklical sem tovarišem, šli smo za sledom in v hrastju nad Mavrovo dolino je že ležal jelen.« — »Res je bilo tako,« je pristavil stari Storšek; »jaz sem bil takrat za pogoniča in ta, ki je nad menoj poganjal, se je prehitro oglasil, in zatorej se je jelen premaknil navzdol, a ne proti vrhu, kjer so stali stari, izurjeni lovci.« — »Saj je prav prišel,« smo rekli mi poslušalci v zadoščenje Pirčevi nekoliko užaljeni zaslugi in v pomirjenje Storškove vidne pikrosti. Pirec in Storšek sta si bila oba kot tihotapska lovca drug drugemu dostikrat na poti.

Razgovor o jelenih je bil, posebno zame, zanimiv in kar po malem sem dihal, ko je jel praviti Iskra, kaj se je njemu s to živaljo pripetilo: »Prehajal sem pod Tivro v žlebu; nad menoj proti vrhu je bil drug gobar. Kar začujem šum, kakor bi bil ves Snežnik proti meni dihnil, in obenem sem bil sredi ubeglih košut in jelenov. Že sem mislil, da sem vse prestal, kar se pridrevi naravnost do mene jelen s strašanskimi rogovi. Šele tik pred menoj me zapazi, in ne da bi se bil pristavil, je planil kvišku in čezme, da sem kar vsega nad seboj videl.« — »Jelena se vendar nisi bal,« omeni Pirec proti pripovedovalcu, ki mu je še spomin obudil znake prestane osuplosti, in vsak se je nekoliko namuzal skoraj da oprovrgljivi opazki Pirčevi in zavestni obrambi Iskre, ki je omenil, da ga ni človeka, ki ne bi se nekoliko prestrašil take kar nepričakovane prikazni v gozdu.

— »Res je, res,« je pristavil Opek; »čudno je videti jelena, ko se spusti navzdol in po kakem šibju z rogovi po hrbtu, da mladovje kar vihra, in čudno je, da se žival ne zaplete. Proti meni sta se nekoč podila dva taka rogača po Lepem dolu in že precej sta bila od mene, ko je šibje še vihralo in se čulo še sopenje, a živali že ni bilo več videti. Pa kaj bo jelen, to je plaha žival in človeka le preseneti, toda meni se je pa druga pripetila: Bilo je na Velikem Mogočnjaku, ko sem po nakleščnem drogu si pomagal na visoko šibo in do gobe. Že spehan sem bil in hotel sem se ravno doli spustiti, kar začujem rohnenje pod seboj, in ko pogledam doli, zapazim medvedko z dvema mladičema. Oprimem se debela še bolj in poslušam mrmranje. Kar se kosmatinka poprime debela in se vzpne, kakor bi hotela zlesti k meni. Čudno mi je postajalo pri srcu in z vso silo sem jel vpiti: »Kje hoj! kje hoj!« in udaril sem s sekuro po deblu. Malo je to pomagalo, kajti zver je toliko odnehala, da se je polotila mojega klobuka pa črevljev, katere sem bil pustil pod drevesom, in še bolj sem se zbal, da bi moral bos in gologlav se vrniti proti domu. »Kje hoj! kje hoj,« sem jel zopet vpiti, ker so me tudi že moči zapuščale, ko sem visel na objetem deblu. Ne vem, kako bi se bila stvar končala, da se nista mojega silnega vpitja zbala mladiča in se jela pomikati v goščo, za njima pa medvedka. Potan sem bil do niti, ko sem zlezal zopet do tal, in brez obotavljanja sem odnesel črevlje, klobuk in vrečo v drug kraj. Šele čez precej časa sem šel pobrat tudi gobo.«

Glasi smeh je spremljal konec Opekovega pripovedovanja, ki je še vedno mrmral: »Ti pošast grda, kako me je prestrašila!«

Seveda je s to pripovedko preskočil razgovor na medveda. Vsak gobar ga je že dostikrat srečal in videl, pa nobenemu ni še storil nič žalega. O tem so bili pa vsi edini, da medvedke z mladiči se je kar ogniti.

Zasukala se je beseda tudi na to, kako da se živali med seboj spoznavajo in porazumevajo, in Storšek je pravil, kako je opazoval srno, ki je mladiče zvajala čez precej strni plaz, ko je njega začutila v bližini. To me je napotilo, da sem tudi jaz povedal, kar sem doživel in opazil o živalski ljubezni in sporazumljivosti: »Bil sem na Cerkniskem jezeru nad labodi. Z menoj je bil tovariš. Pokojni Čopič, rojak cerkniški, ki sem se z njim nekoč v Ljubljani razgovarjal o jezeru in labodih, mi je pravil, da njegov pokojni oče, ki je bil učitelj v Cerknici, je izkušal, da strelec labode, ako so v tropu in na ledu, zasači najbolj na ta način, da se pripogne in

sproži kroglo po ledu proti tropu. To sva izkušala tudi s tovarišem in med labode, ki so jih fantiči nagnali nad vrh jezera, ustrelila na ta način, da sva legla. Ves trop se je dvignil po pokih, le en labod je obsedel. Še ne trideset korakov daleč je trop odletel, kar se vrne dvoje labodov z glasnim vikom proti obsedelemu. Primakneta se mu vsak od svoje strani in kar vanj sta silila z glavama in krikom, da naj se privzdigne in otme opasnosti. Težko se je dvignil in le nekoliko preletel, pa zopet počenil, in dasi sva se s tovarišem hitro približevala, nista uboge živali zapustili tovarišice in ji le prigovarjali, da se je zopet dvignila, in čeprav težko, pa vendar med njima letela nazaj proti širini. In tudi v zraku sta ji bili še vedno vsaka na svoji strani in nepretrgano, prav govoričenju podobno zglasovanje je vzdrževalo ranjenko, da si je do sredi jezera pomagala in šele tam se zopet spustila do tal. Hud mraz in skeleča burja sta pognala naju z jezera, ker nam je večji Starec Miha prigovarjal žival pustiti, da pogine in da pojdejo fantiči ponjo.

V resnici smo se pri Vragovih ogreli in okrepčali in potem sta Starčeva fantiča šla zopet po ledu in proti labodom. Šele čez par ur in domalega ozebla sta se vrnila in pravila, da sta večkrat prihajala in prav za par korakov do ranjenke, da pa je tudi tovarišici nista zapustili in jo vselej zopet odvedli, predno sta jo mogla prijeti. Hotela sva se s tovarišem vkljub vedno hujši burji in mezežu odpraviti za živaljo, toda Miha nama je zabranil, češ, da na večer žival gotovo po strugi priplava gori pod vas in pogine čez noč, on da je to že večkrat izkušal. Mrak se je že delal in vdala sva se Mihovemu prigovarjanju. Na vse zgodaj drugega jutra je šel Miha pod vas in nama dokazal resničnost svoje trditve z labodovimi kreljutmi v rokah; žal, da je v noči zasačila vidra lepo žival in jo razmesarila.«

Ogenj se je popravil in pipice se še enkrat iztrebile in zopet natlačile, češ, da danes še ni čas za spanje, in tudi jaz sem posegnil zopet po steklenici, da smo si ga vsak privoščili še kozarček, čeprav me je moj spremljevalec pogledal, kakor bi bil hotel reči, da bo jutri tudi še en dan. Še dosti je bilo razgovora o živalih in gozdnem življenju in hudih težavah, ki jih prestane gozdar, ali zaključek je bil pa vendar le ta, da v gozdu najhitreje mine čas in da kdor se je gozdu privadil, ga le zmerom rad obišče. Stari Iskra je vzdihnil globoko in rekel: »Gospod so še mladi in bodo še dosti poskusili, jaz se bom pa moral posloviti od gozda. Mojih je čez sedemdeset in noge mi odpovedujejo.« — »To smo že večkrat sli-

šali,« ga zavrne še krepki Opek, »vendar se vsako leto še najdeva na Mezališču, in vem, da bova prihodnjo pomlad tudi kukavico še pri bajti poslušala.« — »Ne vem, če bo tvoja veljala,« odgovori Iskra, »doma pa le ne bom ostal. Ko začne po dolini zeleneti, menim, da bi me dolg čas vzel, ko bi več ne zahajal v gozd.« In res sem še drugo leto srečal Iskro, ko je s polno vrečo šel iz gozda in proti domu. Obgovorila sva se in jaz sem ga opomnil na Opekove besede, in on se je namuzal, rekoč: »Huda je, gospod, huda! S toliko robo, ki jo danes nesem, sem prejšnje čase v štirih urah prišel z Mezališča domov, danes pa lezem že sedem ur in nisem še doma.« Gledal sem za njim in od Starega trga do Loža je v resnici še dvakrat počival.

Moč prirode je res zapeljiva in kdor se je gozda privadil, njemu se na pomlad in jeseni godi kakor ptici selilki. Nazaj mora še enkrat v pomladno veselje in posloviti se mora od jesenske obilnosti, ko ima gozd polhe in še marsikaj, kar si zna gozdar prilastiti. »Prva pomlad je glad,« sem že slišal reči, toda ko hitro jame v gozdu iz tal kaliti, se nahajajo naravni priboljški, ki se jih okoristi vsak gozdar. Mavrah se jako dobro prileže, da je le slan in na oglju pečen. Polh se vsako leto prikaže ob soku in kaj dobro prebeli sube žgance. Potem pa pridejo na vrsto jajca različnih ptic in tudi posebno izdatna divjih kokoši, katerih je eno gnezdo za dva dni zadosti. Pa tega ne pravim, da bi hotel koga ovaditi, ali zvedel sem pri svojih znancih marsikaj, česar sam sebi in najemnikom lova nisem smel povedati. Zatorej o teh priboljških tudi ne bom nadalje govoril.

Povem naj o gobarjih le še to, da za največjo nalogo so imeli pot okrog Snežnika v enem dnevu. Mlajši so se je še lotili, starejši so pa pripovedovali, da so jo dostikrat naredili. Črez Tivro mimo Treh kaličev, črez Grdo drago, Zátrep, Mogočnjak in nazaj na Pađežnico in črez Deščenicu zopet na Mezališče je dobrih osem ur hoda po grdem svetu, in kdor naredi to pot in prinese še napolnjeno vrečo k bajti in po poti lazi še na drevje, je gotovo korenjak. Kot v tedanjem času najbolj krepkega sem spoznal Opeka iz Loža, ki je od bajte onkraj Snežnika v enem dnevu prinesel domov poltretji cent. Tudi doma gobar ni še imel pravega počitka. Še enkrat je moral kose do prav čistega mesa osnažiti, posamezne kose ploščeno stolči in na solncu posušiti, da so bili potem za tehtnico in za prodaj.

(Dalje prihodnjič.)

† Grof Karel Snoilsky.

Spisal A. Aškerc.

»Ljubljanski Zvon« je že naznanil v zadnji številki s par besedami smrt največjega švedskega pesnika Snoilskega. Ker pa sem leta 1898. v članku: »Švedski pesnik — po rodu Slovenec« v tem mesečniku slučajno jaz razpravljal po inicijativi gospoda Alfreda Jensena o zanimivem dejstvu, da so bili predniki dne 19. maja preminulega grofa Snoilskega slovenski protestanti Znojliški, zato naj se poslovim od slavnega švedskega pesnika še s kratkim nekrologom . . .

Grof Karel Snoilsky se je bil porodil leta 1841. Nekaj časa je služil kot diplomat, potem pa ga je bil imenoval kralj Oskar, ki je sam izvrsten lirik, za državnega bibliotekarja. Bil je tudi član švedske akademije znanosti.

Jedro njegovega življenja pa je bilo pesništvo. Snoilsky je bil najnarodnejši in najdomoljubnejši švedski pesnik. Njegove poezije so lirske in epske. Snovi svojim baladam in romancam je zajemal iz švedske zgodovine. Po prepričanju je bil, čeprav aristokrat, skozin-skoz — demokrat ter svobodnomisleč. Izdal je celo vrsto krasnih pesniških zbirk, katere mu ohranijo nesmrtnost. Zato pa je smrt Snoilskega, kakor mi piše moj prijatelj Jensen, tajnik Nobelove knjižnice pri švedski akademiji znanosti in umetnosti, zavila v žalost ves švedski narod. Pogreb Snoilskega je bil veličasten, kakršnega že dolgo niso videli v Stockholmu. Izprevod je bil dva kilometra dolg. V cerkvi sv. Jakopa mu je govoril slovo profesor in akademik Rudin iz Upsale. Krsta njegova je bila vsa pokrita z venci iz vse Švedske, med drugimi z venci kralja Oskarja, švedske akademije, pisateljskih in časnikarskih klubov itd. Vsi švedski časniki so prinašali nekrologe. Gospod Jensen mi je n. pr. poslal dnevnik »Göteborgs handels- och sjöfarts-tidning«, v katerem je več člankov o Snoilskem; v enem članku piše sam Jensen o slovenskih prednikih pokojnikovih. Krasni ilustrovani ženski časopis »Idun« pa je prinesel tudi več slik o pogrebu Snoilskega.

In ta znameniti, v marsikaterem oziru prvi pesnik švedski sedanjosti je bil slovenskega pokolenja, katerega ni tajil, nego se je ž njim še ponašal!

Kak nadut nemški poetaster bi me bil brez dvoma prezirljivo zavrnil, če bi ga bil poprosil za podatke o njegovih morebitnih slovenskih prednikih, Snoilsky pa mi je z največjo vljudnostjo pojasnil svoj rodovnik, ki ima svoje korenine v slovenskih Snoilshkih. Ti Znojilšeki so bili po trditvi pokojnega pesnika trije.¹⁾ Dva sta bila učena bogoslovca in predikanta, ki sta študirala v Wittenbergu, in eden teh Znojilšekov je bil napisal celo slovensko nabožno pesem. Ker sta bila protestanta, morala sta bežati pred fanatičnimi protireformatorji na Nemško. Tretji Znojilšek je bil vojak, tudi protestant. Ko sem zaradi končnice *-sky* v nekem pismu dvomil, da bi bili predniki grofa Snoilškega Slovenci, je bil pokojnik skoro razžaljen ter mi je obširno razložil, da se opira na stare listine svoje familije, ki je zmerom trdila, da izhaja švedski rod grofov Snoilskih s Kranjskega. To svoje slovensko pokolenje je opeval Snoilsky tudi v neki popotni pesmi, posvečeni naši Ljubljani!

Tako je bil značajni Snoilsky po čudnem zgodovinskem naključju nekak poetičen most med švedskim severom in našim slovenskim jugom, med Ljubljano in Stockholmom. Ko je pred dvema letoma praznoval svojo 60letnico, čestital mu je v ruskem jeziku ljubljanski župan, gospod Hribar. Pesnik je bil nato poslal Ljubljani v spomin svoj najlepši zbornik »Svenska bilder« (Švedske slike). Par strof, ki sem mu jih bil poslal za njegov jubilej in ki mu jih je bil g. Jensen prevedel na švedski jezik, ga je bilo jako prijetno iznenadilo. Dotična pesem se je glasila:

»Švedskemu pesniku,

grofu Karlu Snoilskemu

za 60. rojstni dan, 8. septembra 1901.

Nad temnoj domovinoj našoj
bil nekđaj žar je zasijal . . .
O slavni čas, ko Primož Trubar
nam luč je svetlo bil prižgal!

Poglej, povsod življenje novo,
veselo gibanje povsod!
K svobodi genij naš nas vodi,
naš Trubar, drugi naš Metod.

Pomlad duševna naša klije
in zelenita hrib in plan,

vse cvete, raste v solncu novem,
rodil se nam je jasen dan . . .

Slovenec je v jeziku svojem
začutil, spoznal svojo moč;
po svoje molil je in mislil,
boril se zoper zmote noč . . .

No Ahriman, zavistnik stari,
je vzdramil se, ščit vzdignil svoj
in vse sovražnike svetlobe
naščuval zoper nas je v boj.

¹⁾ Glej »Ljublj. Zvon« 1898, oktober, november, december.

In kdor položil ni orožja
in kdor boječ se ni udal,
dom moral svoj je zapustiti,
ločiti se od rojstnih tal . . .

A mnog rojak ostal je trden,
ostal značajan je junak,
ostal je zvest zastavi luči
in neomajen korenjak.

In mnog rojak ostavil rajši
svoj dom je, stari zavičaj,
odšel s solzami je na licu —
in ni ga bilo več nazaj.

Praded Tvoj takšen bil junak je!
Na sever nesla ga je pot,
na hladni sever, kjer svobodi
goreče vdan prebiva rod.

In Ti poet, sin zemlje naše,
po duhu, po mišljenju Šved,
zdaj s pesmimi tam navdušuješ
Svoj novi dom, nam daljni svet . . .

Poj, saj pesniška slava Tvoja,
imena tvojega sijaj
ozarja tudi dom slovenski,
pradedov Tvojih rojstni kraj!«

*

Grof Snoilsky je bil, kakor mi kaže njegov portret, ki mi ga je bil podaril pred petimi leti, krasen mož.

Grof Snoilsky priča, kaj je prava kultura, prava omika. Ponašal se je s svojimi slovenskimi predniki, čeprav seveda sam ni razumel našega jezika. Koliko pa je še dandanes Slovencev po vseh slovenskih pokrajinah, ki jih je porodila slovenska mati, ki so jih podpirali slovenski očetje, ki pa se sedaj sramujejo svojega slovenstva ter hodijo med nami z efijaltskim obličjem in s črno izdajalsko dušo . . .

Grof Snoilsky je bolehal le malo časa, pa za hudo želodčno boleznijo, zaradi katere je bil operiran. V Ljubljano smo zvedeli njegovo smrt precej pozno; naznanil mi jo je g. Jensen. Ljubljanski župan je omenil smrt Snoilskega v javni občinski seji dne 9. junija in vrhu tega je poslal stockholmskemu županu sožalno pismo v ruskem jeziku.

Večen spomin velikemu poetu in plemenitemu značaju Snoilskemu med Švedi in med Slovenci!

Mlada ljubezen.

Spisal J. Gostič.

(Konec.)

rez rjava strnišča je že pihala hladna jesenska sapa. Preteklo je po ženinovi smrti že več mesecev, a njej se je zdelo, da je minilo komaj par dni, in žalovala je za njim še vedno strtega srca.

Ob nedeljah popoldne je hodila redno v cerkev k nauku. Kako lepi so ji bili včasih nedeljski dnevi, ko se je še ljubila z Janezom! Tako praznična čuvstva so jo polnila vselej, kadar je stopala v svetlem krilu proti cerkvi; tu jo je pričakoval pred zvonikom ljubček. Veselo se ji je vselej nasmehnil, in ona je odšla zardelih lic v cerkev. Po opravi je hodila domov skozi senčnat brezov log in Janez jo je spremljal. — Nikoli ni opustila sedaj tega pota, saj jo je vse spominjalo nanj. Tajna mahovita pot, hladna, tiha mesta, kjer je tolikrat šepetala s svojim dragim, kako so ji bila ljuba! Z velikim veseljem se je zlasti spominjala onega popoldneva, ko je stopal kakor po navadi Janez ob njeni strani skozi ta gozdiček in je tekal vso pot pred njima po mahu in travi na žoltilih nožicah kos. Nепrestano je bil pred njima; le ako sta se mu preveč približala, je smuknil v grm poleg pota. A kadar sta se ustavila, je skočil zopet na stezo, glasno zažgoled in brzel naprej. Slednjič je odletel v nizko smrečje in zadrobil tako jasno, tako zvoneče, da je človeku v srce segalo. Divna srebrna pesmica mu je kipela iz grla, a onadva sta slonela pod gibko brezo, poslušala in se topila v teh glaskih ter sanjala o ljubezni, o sreči . . .

A zdaj ženina ni več, in brezov gozdiček turobno otresa svetlo listje. Pred cerkvijo stoji zdaj na njegovem mestu ob nedeljah drug mladenič. Nikdar se še ni ozrla nanj, a vseeno je opazila že čisto po strani njegov iskreni se pogled in čutila je na sebi topli ogenj blestečih se oči.

Zadnji čas jo je začela spremljati mati, kadar je šla skozi brezov gozd v cerkev, in to jo je motilo v njenih mislih. Govorila ji je mati le o ženinih, o porokah in o svatbah, naštevala mladeniče po sosednjih vaseh in jih opisovala, kateri se zde njej posebno vrli in dobri. Včasih jo je to čudno prevzelo. Ali ne, naj tudi mati hvali druge mladeniče, Janeza ne pozabi ona nikoli!

A zoper njeno voljo se je zgodilo semtertja, da ni mogla več misliti nanj tako živo in bistro kakor prejšnji čas. Često si ga je že težko poklicala v spomin kot lepega in zdravega mladeniča; laže se ga je spominjala umirajočega, kakor ga je videla v bolnici. In ob večerih se je včasih celo toliko zazabila, da sploh ni več mislila nanj. Drugič zopet se ga je spominjala z nekako grozo. Njegove roke, ki so jo poprej objemale tako gorko, trohne v zemlji . . . Če se je domislila tega, navdal jo je celo gnus in zaprla je oči. A prav tedaj je zasijal pred njo vroč pogled; videla je črne obrvi in naslikala si je v duhu lepo mladeniško lice, le napol ji znano, kot je je videla ob nedeljah — tam pred cerkvijo. In nekoč si je zaželela, da bi si malo bolje ogledala lepega neznanca. Saj to ni greh, če se ozre na prijaznega mladeniča, ki jo opazuje vedno tako iskreno in vdano.

Polagoma, kakor se zaceli brazda, vsekana v rožno drevo, je ginila njena srčna žalost in spomin na umrlega ljubimca je bleдел. Zvečer ni več tako pogosto mislila nanj kakor poprej; zarobile so ji po glavici druge misli. Bila je polna kipečih, zdravih sil in zato se je nagibala od mračnih misli k solnčnemu, mlademu življenju. In ko je minilo iznova več mesecev, se je spominjala Janeza sicer še z bolestjo, a že kot napol tujca.

Neke nedelje pred cerkvijo je zopet čutila na sebi oni bliskajoči se pogled; nehote so se ji ustnice zaokrožile na smeh in ozrla se je proti oni strani, kjer so se iskriale oči. Topla rdečica ji je zalila lica, zavalovale so ji prsi in sklonjene glave je odhitela v cerkev.

Listje je plesalo po zraku in neprijazen veter je gibal na vrtu črno drevje. Katrica je sedela v hiši in gledala skozi okno; njej nasproti je slonela mati. Govorila je ž njo o vsakdanjih stvareh, a videlo se je na njej, da nekako prisiljeno. Hotela bi govoriti o drugih stvareh, imela bi ji povedati nekaj važnega, a kakor da si ne bi upala. Katrica se je ozrla včasih radovedno na mater.

»Ti, saj res! Vidiš, kmalu bi bila pozabila!« Mati je začela s hitrim glasom, kakor bi se bala, da je Katrica ne prekine.

»Mladi Dolinček je bil včeraj pri nas, pa ni povedal, po kaj je prišel. Dejal je, da bi rad govoril s teboj.«

Ko je mati izrekla njej znano ime, ji je zadržalo srce in pred njo je zasijal v toplem ognju oni pogled, ki ga je nosila v duši, odkar se je ljubeče prvokrat vpri vanjo pred cerkvijo. — Globoko je dihala in gledala skozi okno.

»Katrica, kaj misliš?« Te besede so bile izgovorjene tako žalostno, da se ji je mati zasmilila.

Srce ji je navdajalo neko posebno čuvstvo. Sama ni vedela, kaj se godi ž njo, in zazdelo se ji je tako pusto na svetu. A nekoč je bilo vse lepo . . . Bilo je tako veselo in krasno, kakor da je ovito z rožami, bilo je tako svetlo, kakor posejano z zlatimi žarki. A zdaj jo je objela takšna žalost in negotovost. Bog ve, ali se vrnejo še kdaj oni veseli časi!

»Saj vem, kaj bi rad Dolinček, a ne morem, mati, zdaj ne morem.« Govorila je tiho in tiščala zardeli obraz v dlani.

Zunaj je umirala narava; rumeno listje se je lomilo z vej, se lovilo nekaj časa po zraku in potem tožeče splavalo na tla. Včasi se je dvignil veter in poplesal z listjem po zraku. Solnce se je skrilo za gozdom in nebo je rdelo.

*

Po onem dnevu je živela Katrica dolgo časa v silnih dvomih; v njenem dosedanjem čuvstvovanju se je nekaj premenilo. Srce ji je bilo kakor raztrgano; z vso silo je še bila navezana na preteklost, ki je stopila v grob z ženinom. Živela je spominom, iz katerih pa je dihala smrt mračne misli. Minulost v njenem srcu še ni bila pozabljena, a že je trkalo in siloma zahtevalo vhoda prerajeno življenje. Razdvojene so bile njene misli in želje; kipeča narava je hotela ljubezni, ki bi jo navdihala z veselimi, živimi čuvstvi.

Nehote in nevede kdaj se ji je pojavila pred očmi zdrava, čila postava, zasijal je pred njo znani obraz vedrih oči in lepih lic. Ostro ji je vstajal v spominu oni mladenič, ki ji je vdan v tihi ljubezni in ki bi se ga sicer oklenila z vsem srcem, da se ni dvigalo zadaj kakor iz groba blede lice nesrečnega umrlega ženina.

Sneg je zapadel zemljo in nastali so megleni zimski dnevi. O božičnih praznikih je prišel h Katrici mladi Dolinček. Pri dekletih je bil zelo priljubljen; željno so se ozirala za njim, kadar je stopal po cesti ponosno vzravnan, veselega obraza in bistrega pogleda. Kadar je šel po noči vasovat, je vselej odmevalo po vasi lepo petje in doneči vriski so prihajali deklicam po mirnih kamricah na uho; marsikatera si je vroče želela, da bi se oglasil pod njenim oknom.

Katricu je burno čuvstvo vznemirjalo prsi, ko je sedel poleg nje in ji začel razposajeno pripovedovati, kako sta nekdanj vasovala z Janezom. Pravil je o zvezdi, ki sta jo lovila po noči iz krčme grede; raz nebo je bila zašla na zemljo, in ona dva sta lučala klubka vanjo, a zvezda je le bežala pred njima, dokler se ni slednjič zopet obesila na nebo. —

Poslušala ga je rada, saj je bil tako kratkočasen, nič manj nego Janez, in mislila je o njem, da gotovo ni hudoben človek, če je bil Janezu prijatelj. Ob spominu nanj pa ji je zopet postalo tako čudovito pri srcu. Tudi Dolinček je obmolknil, in ko se je poslovil, mu je segla Katrica solznih oči v roko.

In po tistem dnevu se je zgodilo večkrat po noči, ko se je vozil mesec po nebu in so nemirno trepetale zvezde, razsejane po sinjem obokanem nebu, pred njegovim svetlim, kot od jeze bledim obrazom, da se je razlegalo ubrano petje po vasi. In Katrica je vselej vedela, kdo poje; a tedaj ji je postajalo hudo pri srcu. Videla je skozi okno čisto nebo, ki se je tako krasno razpenjalo nad zemljo. Tudi včasi so bile takšne noči; tedaj je prihajal Janez pod njeno okno. Ni ji bilo mraz, če je po cele ure slonela ob njem, ni ji zatiskal spanec oči, a zdaj je to minilo. Le noč, zimska noč je takšna kot poprej. Divno je nebo, kjer tako srebrno gore zvezde, tiha je vas, kot da spi, odeta s sneženo haljo. A Katrica ne more spati; burno ji bije srce, misli ji plavajo bogvekod, zdaj se zataplja v prošlost, pa zopet izkuša prodreti v bodočnost, in očesci se ji kar svetita v temi.

Poskočni pust je razburil vasico; kot bi zvenela v zraku čarovna piščalka, je razsajala mladina in čakala samo prilike, da se zopet zavrti ob piskanju glasne harmonike. Ob nedeljah zvečer so prihajali kričavi, doneči glasovi iz vaške krčme in nizke bajtice same je prešinjalo besno veselje. Kadar so razgreti fantje, objemaje sladke ljubice, stopili iz hiše na prosto, so strmeče zrli na koče, ki so, zahaljane v snežne kožuhe, plesale in poskakovale . . .

Na večer predpustne nedelje je prišel po Katrico mladi Dolinček, da jo odpelje na ples. Najprej se je branila, da ne pojde, da ne more iti nikakor, a ker so ji vsi prigovarjali in je rekla mati, da gre ž njo, se je začela odpravljati na ples.

Dolinček je bil veselja ves raz sebe; med vsemi je bil v krčmi najživahnejši, radost mu je odsevala raz lice, ko je rajal s Katrico. Vročje jo je objemal in drgetal strastne sreče, ko se je naslanjal na njeno lepo telo. Le ž njo je plesal in dajal bogato v gosli, da so igrali godci z večjim ognjem.

Katrica se ni mogla razigrati na plesu; samo za trenutke se je vdala razkošnemu rajanju, a zopet jo je objela mračna tesnost. Misli na nepozabljenega pokojnika so jo motile, ko je okrog nje žuborela glasna razposajenost.

Še pred polnočjo je potožila svojemu plesalcu, da jo boli glava in bi šla zato rada domov. Dolinček je hotel ustreči vsaki njeni želji, in čeprav je želel še ostati s Katrico do jutra na plesu, je ni zadrževal in jo spremil domov. Smilila se mu je in vso pot jo je tolažil, da čez noč bolečina gotovo izgine. Odgovarjala mu je le malo, in ko je bila sama v svoji sobici, je zaihtela . . .

Spomin na ženina, ki spi v grobu, je na novo silneje oživel. Nenadoma ji je vstalo pred očmi njegovo milo lice, oživljeno z gorko ljubeznijo, in bilo ji je prijetno v mladi duši, kot bi jo tolažil, češ, ne bodi žalostna, ti si mi ostala zvesta, dokler nisem jaz zamenjal z grobom poročne postelje. Ljubil sem te in še te ljubim, a zato ti želim sreče. — Pogledala je skozi okno na visoko nebo, vse pretkano z zvezdami. Tudi od tam ji je plula tolažba v dušo, polnil jo je mir in sladka zavest čistega srca. Objel jo je pokoj in spanec je zatisnil rahlo njene vlažne oči. —

In zopet se je zalesketalo nebo na vzhodu v jutranjem zlatu. V plamenečih valih je lila zora od obzorja vse dalje po nebu in krasno je zagorelo solnce tam nad gorami, nad lesovi.

Katrica se je zbudila iz sanj; okrog ustnic ji je igral smeh in po vsem obrazu je bila razlita blaženost. Sama ni vedela, kaj je ž njo, da se tako veselo počuti. Ali jo je tako vzradovalo solnce, ki se smeje na nebu in od katerega kar prše žareči žarki? Igrajo se ji po obrazu in vsipljejo po vratu v nedrija, kjer se bohotno razcvitajo labodje grudi. Ali to je ni moglo tako razblažiti. V glavi ji je tako jasno kakor že zdavnaj ne; vsa mračnost zadnjih mesecev je izginila in srce se ji širi veselja. Hipoma se spomni svojih sanj, tako živih, kakor bi se vse godilo v resnici.

Sanjalo se ji je, da se napravlja k poroki, in ženin je Janez. Zal je kot nekdanj, rjavi kodri se mu pletejo ob gladkem čelu in velik, rdeč šopek se mu žari na prsih. Tovarišice ji ovijajo glavo z belim vencem in potem posedejo na vozove, ki zdrče proti cerkvi. Sedela je skupaj z Janezom, in ta jo je gledal ves čas tako veselo in razposajeno, kakor bi se hotel ž njo šaliti. Pred njo se je peljalo na vozu veliko godcev in vsi so imeli dolge, zlate trobente, prav takšne, kakršno ima v cerkvi angel nad stranskim oltarjem. In čudovito lepo so svirali, tako lepo, da se svatje niso mogli vzdržati in so kar medpotoma začeli plesati. Smehljaje se obrne k ženinu, a s strmenjem opazi zdaj, da sedi na njegovem mestu Dolinček; presenečena mu pravi: »Saj nisi ti, Janez!« In izkušala je stopiti z voza, oni pa jo potisne nazaj na sedež: »Saj sem Janez,

samo malo drugačen sem, saj več, da onega ni več.« Glas je bil res njegov, in zato se je pomirila. Potem je še dejal: »Katica, kako si čudna; vesela bodi, saj si nevesta.«

Govoril je še nekaj drugega, a nič več se ne more spominjati, kaj je to bilo. Le to ve, da ji je pravil nekaj veselega, kar jo je vso razbistrilo in ji pregnalo vse dvome. — Ko se je zbudila, ji je še nasmeh plaval okrog ust in srce je bilo tako vedro.

Odslej je bila Katica popolnoma mirna; vsa razburjenost jo je minila in spominjala se je umrlega ženina z vdano ljubeznijo in svetim čuvstvom. Tiha žalost je ostala v njenem srcu, a to ni bil več pekoči, grenki jad. Žalovala je za svojo prvo ljubeznijo, ki ji je dala toliko sreče v mladostnih dneh, toliko v radosti kipečih ur, a ki se je tako tožno in nepričakovano končala. Sedaj pa se ji je zdelo, da gine noč, v kateri je tavalala njena duša zadnji čas; vstajal je nov dan in zmeraj češče se je spominjala lica, katero je videla v sanjah.

*

Zopet je pela prepelica med žitom, vaška dekleta so si spletla vence iz pšeničnega klasja, in Katica je bila nevesta. Bilo je na dan poroke; svetlo je bilo nebo, tam na vzhodu se je bleščala mavrica v jutranji zarji in vsa vas se je topila v gorki luči.

Pred hišo so že stali usnjeni in iz protja spleteni koleslji, pripravljeni za odhod. Svatje so se nemirno presedali po sedežih, šumna govorica se je polehla in vseh se je prijemala nestrpnost; ura poroke je že bila zamujena, solnce je stalo visoko na svodu in kazalo, da je že pozno dopoldne. Tuintam je obrnil kak svat liki petelin, kadar zapoje, glavo proti nebu, zavriskal zamolklo in se neskladno vmešal med veselo piskanje in bučanje godal. Konji so se vzpenjali in stresali z glavami, da so zvenčale svetle medene plošče, navešene po komatih, ter so frfrale rdeče in modre pentlje, vpletene konjem v grive. Katrice, mlade neveste, še vedno ni bilo iz hiše.

Ni se mogla ločiti od matere, curki solz so ji prali razvneto obličje, in menila je, da umrje silne razburjenosti. Vila je roke in ječala: »Janez, tvoja bi bila, vedno tvoja, oh, kaj si me zapustil!« — Sklanjala je glavo, da ji je venec zdrknil raz lase in je mati obupno silila vanjo, naj bo mirna.

Umrli ljubček se je še enkrat vzdramil z vso silo v njenem srcu; na novo se je porodilo v njej vse veselje, ki ga je preživela v dneh prve ljubezni, vsa žalost po umrlem ženinu je šla skozi njeno

dušo. Dekliški stan se je poslavljaj od nje; vsi solnčni in mračni hipi mladih let so oživali v njej in divji nemir jo je pretresal.

Njen ženin, Dolinček, je stal ves zbečan sredi sobe; znoj se mu je svetil na licu in ves čas je prekladal baržunasti klobuk, okrašen s svežim nageljnom in rožmarinom, iz roke v roko. Nevesta je naslanjala obraz na materine rame, a kakor bi se bila zbudila iz sanj, se je hitro sklonila pokoncu in stopila k njemu: »Ne boj se, saj mi je dejal Janez, naj bom tvoja!«

Ko se je pokazala ž njim na pragu, so svatje vnovič zavriščali; že poglela radost se je vseh polastila in bas je mogočneje zabučal. Stopila je na voz in si zbrisala solze raz lice. Začutila je, da se ji naseljuje v srcu pokoj, postajala je mirna, kakor bi bila pila iz vira pozabljenja. Ves obup, vsa žalost jo je minila; pokopana je bila mlada ljubezen, in bilo je gotovo, da ne vstane nikdar več.

Vso pot so ukali svatje, vihteli z rdečimi šopki obložene klobuke, godba je hrumela in konji so burno drevili po cesti. Dospeli so do cerkve, nevesti je pomagal ženin raz voz in svatbeni izprevod je krenil v božji hram.

Po cerkvi so plavali zvoneči glasovi, raz oltar so se smehljale cvetlice in solnčni žarki so švigali Katrici po licih.

Duhovnik je stopil svečano pred mladi par. —

Zavela je burja.

Zavela je burja po kraških čereh,
jesen je v naročju nosila,
ledene solze je solzila,
rodila po cvetih bolesten je smeh.

Poljub nje hladan in pekoče leden
moril je jesenske cvetove,
pustošil je mrtvih grobove;
le eden je cvet še ostal razcveten!

Ta cvet je poln upa, ta cvet je poln nad,
nad grobi bedi, on ne spava . . .
Ljubezen — ti cvetka sanjava,
kdaj sine, kdaj sine spet mrtvim pomlad?

Tihozor.

Potresna povest.

Spisal Podlimbarski.

(Dalje.)

IV.

Tone je precej začel izvrševati župnikovo naročilo. Kjer je po vasi slišal govoriti babjeverne ljudi, je pristopil in vnet razglašal resnico. Ali težak posel si je naložil. Nekateri ljudje so bili tako zbegani, da si vere v satana nikakor niso dali vzeti. Še zmerjali in oštevali so Toneta kot nevernika. Posebno trdokrvne so se kazali tisti, ki so mislili, da so na lastne oči videli peklenskega kralja. Niso si dali izlepa dopovedati, da je sedel na vozu in otepal z rokama Cijazevčev študent. Gručo takih trdokornih mož in fantov, stoječih na cesti pred Smoletovo gostilno, je prepričal o neosnovanosti njih abotne vere s tem, da jim je pokazal in pripeljal s travnika voz, na katerem je hotel prenočiti, ter ga postavil zopet pod domači kozolec. No ljudje, ki še niso pozabili najhujšega strahu, so si neradi dali izbiti visoko nad vse druge vaščane jih dvigajočo misel, da so videli nekaj čudovitega, kar se ne prikaže vsako leto in vsakemu zemljanu. Pa res, kako imenitno bi se jim zdelo in kako prijetno bi jim bilo ob zimskih večerih veličati strah tiste noči in pripovedovati pri Smoletu ali pa doma kite pletočim babam, kako so videli na lastne oči hudirja, ki takrat — hvala Bogu! — še ni imel v žepu pisane pravice do človeškega rodu.

Na njivi za vasjo, jedva sto korakov od Andrejeve koč, se je razpoložila gruča ljudi okrog ognja. Bili so tu večinoma zbrani posli iz vasi in taki, ki doma ničesar niso imeli izgubiti. K njim je stopil tudi Krulčev Peter, ko je zagledal njih ogenj, ker naveličal se je bil že skladanice in rožnega venca in začutil je bil, čepeč na rosni zemlji, kako mu postajajo prsti čimdalje okornejši, da je ves trd od mraza, in kako se celo njegova molitev polagoma ohlaja. Čveljev Marka je bil tej gruči za krčmarja. Dočim je Krulčevega Petra silni pojav prirode tako preplašil, da se ni dosti več zmenil za ta svet, je ostal v Čveljevem Marku čut dobičkarstva neizpremenjen: dajal je svoj kontrebant kuhani briповec in borovničevce »na brado«, kolikor je kdo hotel, znamenje, da je imel veliko zaupanje v obstanek človeštva. Poznalo se je, da so ti tako hipoma v cigansko življenje za-

bredli ljudje že dokaj prizadeli steklenicam poslužnega točaja. Sedeli so na deskah in na slami. Nekateri je bil dobro oblečen, drug le za silo, nekaterega je že prevzela dremota, drug je po tihem molil, ta je topo zrl v ogenj, drug je svojo desko pritegnil kolikor mogoče blizu ognja, da bi bolje grel premrle ude.

»Krulec, prijatelj, kaj povešaš glavo, kakor bi bil ploh padel nate. To ti povem, s teboj ne pojdem na oni svet, ker si preveč čemerin in žalosten. En glažek ga boš, da se razvedriš, a?« Tako je Marka silil v Petra, ki si je podpiral glavo ob dlan, ležeč na slami poleg ognja.

»Meni se ne ljubi, pusti me, Marka!« je odgovoril tesar s težkim glasom. »Mera grehov je polna in kazen božja —« Krulec ni odgovoril. V tistem trenutku je med brinjem po rebri doli nekaj tako čudno bobnelo in vršalo, da so vsi oblegalci ognja hipoma in hrumno skočili na noge. Strmeli so v temo, groze buljili oči, aii videli niso ničesar; le bobnenje so slišali, kakor bi kdo v prav kratkih presledkih udarjal na velik boben. Kaj je pa to? To vprašanje je bilo brati na vseh obrazih. Tisti bognasvaruj, ali kaj je bilo tisto, je skočil preko meje, zahreščal, zakadil se v trnje, kjer je rohneče zalajal pes, zatesal se v hosto — in ni glasu ni bilo več od prikazni. Hribi so prespokojno stali nad Gabrovcem kakor poprej, v gori je zaskovikala neka žival tako tožno, kakor bi kdo življenje vil iz nje, in tožno je viselo nebo nad goro, ko da je natakjeno na njo.

»To je satan!« je vzkliknil Krulčev Peter.

»Antekrist je v hosti. Le pijmo ga še nocoj, saj ne vemo, doklej ga imamo!« je vnel Marka Čveljev. In ta in oni je plašno pogledal proti hosti, predno je zvrnil glažek.

Na svojem potu je Tone naletel tudi na to krdelo. »Plaz zemlje se je menda odtrgal v gori in se zakadil v hosto,« je dejal, ko so mu bili povedali o groznem pojavu.

»Beži, beži, kakšen plaz! Od kod bi se vzel plaz!« mu je ugovarjal hlapec s Frtice, ki je po svoji velikosti za pol glave nadkriljeval druge. Ta človek je imel mesto suknje omotano žensko krilo čez ramena in prsi. »Svet pod Planjavo ni takšen, da bi se tam trgali plazovi. To ve vsak, kdor ne gleda v bukve. Le meni verjemite, plaz to ni bil, ampak najbrž je vrag nesel Planjavčevega psa v peklo, tistega hudega. Ali niste slišali, kako je zalajal, predno se je vdrl v zemljo?«

»O, prav je storil, če je nesel res tistega,« se je oglašila s pojočim glasom postarna ženska iz krdela. »Mene je na pepelnično

sredo, ko sem šla v Planjavo po slame za kite, tako šavsnil v nogo, da se mi še zdaj pozna, tako me je šavsnil.«

»A, čemu bi nosil pse v peklo!« je zanikaval Tone, uporno obrnjen k hlapcu s Frtice, in smeh izobraženega, marsikaj vedočega človeka mu je bil razlit na obrazu.

»Gospodo bo tam mučil ž njim: brezverce, oderuhe in pisarce.«

»To so neumnosti misliti, da bi bil to vrag ali antikrist.«

»Neumnosti niso. Ni vse neumno, kar se skuha v naši glavi. Poprej je po vasi rogovilil . . .« je menil užaljeni hlapec in se pogljlivo nasmehnil, češ, tudi mi nekaj vemo.

»Ni ga bilo na vasi in ne v Planjavi.«

»Kaj boš to trdil, če sem ga pa sam videl na vasi.«

In trdo bi se bila zbesedila Tone in frtiški hlapec, da ni zdajci pristopila k ognju nova oseba, gospodar Planjavec. Planjavec ima nekaj minut nad vasjo svoje precej razsežno posestvo, ki se imenuje Planjava. Peča se zlasti z živinorejo in sadjarstvom. Živi sam zase, kakor bi bil že istinit planinščak, in v vas pride malokdaj. Pri vaščanih velja za modrega moža in umnega gospodarja in z nekako spoštljivostjo gledajo k njemu. Na njem se vidi, da priuči včasih osamelost človeka globokih in stvarnih razsodkov.

»Frtiški, pusti Toneta, naj pove svojo!« je miril Planjavec hlapca s Frtice, ki si ni dal dokazati, da je bil Tone oni, ki se je samotek peljal na vozu. »Tone je bil po svetu in je kaj videl, ti si se tiščal vedno le gabrovških peči, Tone se je učil, ti si kosil in krompir okopaval, torej več ve nego ti.«

»Zdaj lahko vsak tako pravi, ampak kar sem videl, to je kakor pribito in ni ga študenta na svetu, ki bi me mogel prepričati, da bi bilo tako, pa je amen besedi.« Hlapec s Frtice se je lagal, zakaj dokazano je, da ni mogel videti namišljenega antikrista, ker je bil ob drugem potresnem sunku predaleč od Smoletove gostilne; ali imenitno se mu je zdelo veličati sebe za pričo takega groznega dogodka.

»Ali če ti pravim, da sem bil jaz tisti,« razvnel se je Tone. »Glejte, to se je dogodilo vse po naravni poti; tudi nastanek potresa se da lahko razjasniti . . . tu ni nič čudežev. Zemlja se krči, leze proti sredini, takorekoč sama v sebe . . .«

»Kdaj si pa ti to videl? Ti nemara tudi slišiš, kako trava raste?« je vprašal hlapec.

»Da se zemlja krči, seveda nevidno za nas, to so spoznali in dokazali učeni možje. Zato nastanejo včasih pod zemeljsko skorjo

prazni prostori, nad katerimi vise težke grude skal, ki z vso svojo težo silijo v praznino. Tiste podzemeljske grude ali plasti drži včasih le kakšna primerno majhna zagozda ali podlaga, da se ne pogreznejo niže v prazne prostore, kadar pa tista podlaga ali zagozda popusti, recimo, da jo moča izpodje in zrahlja, takrat zbobne grude in plasti z neznansko silo v praznino in svet se potrese, kakor se meja ne vdere vsa naenkrat, ampak spelje se navzdol plast, za njo zopet druga, morda manjša, ali pa drči samo še zrahljana prst in pesek v dolino, tako se godi tudi z grudami in plastmi pod zemljo: zdaj se počasi sesedajo, drugikrat hipno zdrče. In glejte, kakor se je zgodilo nočoj v ogromnem z zemeljsko grudo, ki je zakrivila ta hudi potres, tako se je zgodilo v malem z našim vozom. Podložil sem ga z debelim kamenjem in potem sem legel nanj spat. Potres je podlogo zrahljal, na stran pomaknil ali odbil, in tako je zdrdral voz z menoj po vasi, kamor svet visi. Glejte, to se je zgodilo in v tem ni nobenega čudeža; ljudje pa trde: antikrist se je peljal po vasi. Ali ni to neumna babja vera?»

Planjavec je umno poslušal Toneta, opiraje podbradek na palico; odobrovalno mu je pritrjeval. Tudi v krdelu so nekateri verjeli njegovi učenosti, pokoreč se Planjavčevi mirnosti. Drugi so se mu posmehovali. »Ti si izmed krivih prorokov, kakor se bere v svetem evangelju, da bodo nastopili pred sodnjim dnevom,« je prerekla baba z ugrizenjo nogo razlagalca potresov in drugih stvari. »Ti si peti evangelist, ki bo nastopil pred sodnjim dnevom, kakor so nam pravili gospod župnik.«

»Gospod župnik sam ostro obsoja in graja vašo prazno vero. Baš to uro sem govoril ž njim o teh stvareh.«

»Tone ima prav!« je kričal Čevljev Marka. »Svet se počasi krči. Le poglejte, kako se je Koritnikn skrčil grunt, tako da kmalu ne bo imel toliko sveta, kolikor ga potrebuje človek, da sede nanj. In — ali veste, kako je nastal potres? Zemlja gre v se in peklo postaja vedno manjše. To pa jezi peklenškega kralja, ki zato otepava in brca okoli sebe, da bi si napravil več prostora. In od tega brcanja se trese svet. — Kaj boste izvolili, Planjavčev oče, brinovca ali borovničevca?«

»Pa mi daj brinovca lunek, ker me zebe. Ti preklicana reč ti . . . hude čase smo doživeli,« je dejal Planjavec. »Hišo mi je menda pohabilo in si ne upamo noter. Tudi pri nas nočujemo zunaj. No, hvala Bogu, da so nam le udje ostali zdravi, pa si bomo škodo na poslopjih še popravili z božjo pomočjo in če bomo pomagali eden drugemu.«

(Dalje prihodnjič.)

Za ljudsko prosveto.

Spisal Adolf Ribnikar.

(Koniec.)

resnici ni tako težavno ustanavljati, recimo, knjižnice. Glavno je, da se s tem sploh začne. Samo ob sebi je umevno, da ne more nihče brez izdatnih podpor ustanoviti knjižnice, kakršna je n. pr. dunajska centralna ali prototip ameriških knjižnic, bostonska. Slovenec se mora pač z malim zadovoljiti. Gotovo je pridno obiskovana knjižnica v skromnih prostorih veliko več vredna nego slabo obiskovana v palači ali dvorani!

S poljudnimi predavanji je dokaj težav v zvezi. Drugod jih prirejajo skoraj izključno le vseučiliški profesorji. Gotovo je učitelj-predavatelj jako važna oseba, ker mora imeti ugled in zaupanje pri poslušalcih. Vendar ne smemo misliti, da brez vseučiliških profesorjev kaj takega ne bi šlo.

Naj navedem le, kaj piše Mr. Ellis Edwardo: »V malem mestu nekje na Angleškem so priredili skupino predavanj o kemiji, katerih so se udeleževali tudi nekateri ljudje sosednjih krajev. Ker se je pa v teh krajih zanimalo za predavanja več ljudi, ki niso imeli niti časa niti denarja, da bi se vozili v mesto vsak teden, so sklenili si doma prirediti predavanje. Nabavili so si knjig in potrebnih aparatov in malo dni nato, ko se je predavanje v mestu nehalo, je začel vaščan, ki je poslušal kemijo z veliko marljivostjo v mestu, predavati v vasi. In glejte! Njegovi učenci so se oglasili konec predavanja pri profesorju v mestu ter napravili pri njem izpit in sicer vsi, dva celo z odliko!«

Ko bi nobenega drugega zgleda ne imeli za to, da niso izključno vseučiliški profesorji poklicani za taka predavanja, zadostovalo bi navedeno! Resnično smo v tem pogledu lahko brez skrbi ne, le, ker imamo univerznih profesorjev, ki bi prirejali predavanja, ampak tudi, ker vemo, da je med nami precej drugih dobrih predavateljev. Mnogo bi se jih pa še vzgojilo; saj celo naši nasprotniki poudarjajo, da je naš narod talentiran in se da dobro šolati.

Naravno je, da bi bilo treba našemu narodu v marsičem drugega pouka nego drugim narodom. To je odvisno od interesov, ki jih imamo, in se izpreminja po potrebah z ozirom na politiko, narodno gospodarstvo, intelektualno življenje pa religijo. A vse kaže,

da je treba vsaj v začetku v vsem največje primitivnosti. Ustanoviti bi bilo treba pred vsem društvo, ki bi se bavilo edino le s kulturnimi nameni in ki bi bilo dostopno vsakomur. To izobraževalno društvo naj bi ustanavljalo ljudske knjižnice, prirejalo poljudna predavanja, glediške predstave, poljudne koncerte, zabave itd. ter naj bi izdajalo tudi poljudne brošure in spise.

Javna knjižnica je zavod omike. Nikomur ničesar ne vsiljuje, a da rada vsakomur, kdor išče omike. Knjižnica je najboljša metoda, razširjati dobro berilo, in vsled tega najbolj varno sredstvo, da se iztrebi ljulika na literarnem polju. Ne le, da je že brezštevilnim nepremožnim, a nadarjenim mladim ljudem bila edino sredstvo za pridobitev večjega znanja, tudi veliko ljudi je že obvarovala lenobe in zanikarnosti. Za nas tudi ne bode take težave, ustanavljati knjižnice. Ako pridobimo za javnost vse dosedanje knjižnice različnih društev in če pridobimo še ves oni mrtvi kapital, ki leži v knjigah pod strehami in v zaprašenih omarah — že to bode veliko! A mi upamo več. Poleg stalnih bibliotek naj bi obstajale tudi potujoče, ki bi krožile ob določenih časih po vsej Sloveniji.

O predavanjih ni treba veliko govoriti, ker jih ve vsakdo ceniti. Mimogrede pa bodi omenjeno, da naj bodo predavanja istinito poljudna in vsaj v začetku taka, da so praktične vrednosti pa v neposredni zvezi z življenjem. Naš narod, ki se hoče pred vsem naučiti, kako bi laglje živel, se bode veliko bolj zanimal za predavanje, ki govori o testamentu ali o zdravju, nego predavanje, ki morda suhoparno tolmači francosko literaturo. Osobito v tem oziru bode treba ukreniti marsikaj, da se takoj zagotovi ideji bodočnost.

Na Angleškem in tudi drugod je že mnogo ljudskih domov, kjer se prirejajo zabave in razvedrila. Sestanki z mešanim programom, poljudni koncerti, glediške igre itd. privabijo na tisoče ljudi; presni programi bi imeli le malo uspeha. Na ta način se narod vzgaja higijensko in nravstveno, kar se je kaj dolgo zanemarjalo.

Poljudnih spisov naš narod sploh nima veliko ali nič. Vsekakor bi bilo jako potrebno, izdajati primerne brošure in spise. Vso organizacijo si pa mislimo izraženo v centralnem izobraževalnem društvu pa v filijalkah ali krajevnih odborih. Centrala bodi društvo z ustanovnimi, podpornimi in izvršujočimi člani, ustanovljena na podlagi pravil, ki dovoljujejo kar najprostejše gibanje. Prva njena skrb bode, dajati, oziroma pridobivati sredstev za akcijo. Upajmo, da bi se vendar dobilo že v začetku nekaj mecenov, ki bi stvar dobro podprli. Brez denarja in brez stalnih podpor bi društvo le težko uspevalo.

Nadejamo se vsekakor lahko deželnih in državnih podpor, ker je država še vsako tako akcijo podpirala. Če bi ne bila pri Slovencih zopet — izjema!

Ako se dobi dovolj podpore ne le od članov, marveč tudi od raznih korporacij, ustanovi se lahko že v kratkem času v Ljubljani popolna ljudska univerza. Dasi pa ne bi društvo dajalo predavateljem nikakih podpor, bi bili upravni stroški vendar dokaj veliki. Že knjige in demonstracijska sredstva bi stala veliko. Seveda bi se vse le polagoma razvijalo. Pa ne le finančno vprašanje bi reševala centrala, marveč skrbela bi tudi, da se ustrezne vsestranskim željam, v prvi vrsti, da se dobe dobri predavatelji za ona predavanja, ka tera bi ona določila.

Med centralo in ljudstvom naj bi posredovali krajevni odbori, ki bi morali vzbujati zanimanje in pridobivati ljudi za stvar ter skrbeti, da bi bil obisk vedno večji ali vsaj, da ne bi pojemal. Člani krajevnih odborov bi pisali tudi po potrebi zapisnike, sprejemali predavatelje in jih poučevali o krajevnih razmerah. Krajevni odbori niso majhne važnosti! V vsakem oziru so lahko centrali v veliko pomoč. Bili bi zlasti tudi varuhi krajevnih knjižnic.

Nekoliko slično organizirana je družba sv. Cirila in Metoda, osobito v finančnem oziru.

Ni naš namen, spuščati se v podrobnosti organizacije, a opozoriti hočemo društvo, ki bi se morda v tem zmislu ustanovilo, da naj se ozre tudi na dijaštvo in ga radovoljno sprejme v svoje okrilje kot jakega delavca. Ne le kot agitatorji lahko koristijo dijaki veliko društvu in stvari, marveč tudi kot predavatelji. V poljudno gibanje posegajo in so posegali že zdavnaj akademiki drugih narodov in ne brez malih uspehov! Ideja, da je dolžnost, dati revežem ne le materialnih dobrot, ampak tudi bogastvo znanja in omike, se je razširjala med akademično mladino angleško, češko, poljsko. Eden za drugim so hodili med narod, gledali na lastne oči njegovo trpljenje in ga ob tej priliki poučevali pa razveseljevali. Naj omenimo le dijaško zvezo v Kopenhagenu, ki uči svoj narod že od leta 1882. dalje. A danski dijaki imajo seveda zmisel za resno narodno delo, danski dijaki imajo tudi resno voljo, posvetiti vse moči v to, da odpravijo prepad, ki zija med maso ljudstva in inteligenco. Oglasilo se je precej spočetka 1500 učencev, ki so se zavzeli za stvar. Privatne šole in drugi zavodi so prepustili lokale, 500 članov je dalo podpore v denarjih, in delo se je pričelo takoj na široki podlagi. Dijaki so se izkazali, da imajo ravno oni močno razvit talent za učenje drugih!

Naše dijaštvo, ako hoče storiti tak korak v javnost, se mora za stvar dobro pripraviti, tako da bode že s prvim nastopom pobilo vse morebitne predsodke. Menimo pa, da naj bi vse slovensko dijaštvo imelo nekak klub, v katerim bi bili zastopniki vseh akademiških društev, ki bi hotela v tem zmislu delovati. Ta klub naj bi pošiljal nekaj zastopnikov v centralni odbor. Seveda bi se morali zastopniki dijaštva smatrati za enakopravne z drugimi odborniki. Zastopniki akademiških društev bi imeli dolžnost, med letom v svojem društvu voditi »klub za ljudsko prosveto«. Člani tega kluba pa naj bi izvrševali naloge, ki bi jih jim nalagala centrala, in se na ta način pripravljali za delovanje o počitnicah. Za časa počitnic bi se lahko oziralo dijaštvo v klubu zastopnikov društev, ki bi prirejal sestanke in skrbel za vajo članov.

Ne vemo, seveda, koliko bi se med dijaštvom dobilo uporabnih, dobrih moči za predavanja. Upati pa je, da precejšnje število. Žalostno bi bilo, če bi se jih ne, saj so se za časa akcije za slovensko univerzo izkazali vsi tako navdušeni!

Prepričani smo lahko, da je stvar, o kateri je govor, dobra, kajti obnesla se je povsod prav izborna. Z ozirom na to je upati izdatne pomoči od vseh odličnih Slovencev, a manjkati pa tudi ne sme energije in treznosti slovenskega dijaštva!

Ob tej priliki nam prihajajo na misel besede prof. dr. Reyerja, neumornega razširjevalca ljudske izobrazbe, ki je dejal: »Tiho in brez velikih zahtev se razvija naše delovanje. Visoka politika pa mogočni dnevniki, ki zastopajo interese vladajočih krogov, komaj sprejemajo poročila o naših vprašanjih. Bogataši se vedejo do nas mrzlo ali vsaj odurno. A čas ni daleč, ko bodo obračali kulturni zgodovinarji na to socialno strujo vso svojo pozornost!« —

Književne novosti

Ivan Cankar: Na klancu. — Knezova knjižnica IX. Izdala »Slovenska Matica«. 1902.

»Ej, mati, majka, življenje moje, vseh mojih misli, vsega mojega nehanja začetek in cilj! Kako so žuljeve in zgrbljene tvoje uboge svete roke, — blagoslovi me, sina, z ubogimi svetimi rokami!« . . . ni je bolj sladke in rodovitne ljubezni od ljubezni sinov, ki nimajo od svoje matere drugega, nego to sladko in rodovito ljubezen, vredno prostega doma in vse te široke in ponosne ceste.« (Ob zori 173, 174).

Tako je pisal Cankar v svojem zadnjem delu, jaz pa sem slutil, da vre v njegovi umetniški duši, da se čisti nemirni pesnikov duh, a nisem vedel, da

je med tem že vzklika iz njegovega rodovitnega srca cvetka, katero je hotel položiti okoli senc materi, ki nosi drugače trnjevo krono; in mati je vesela tega plemenitega sinovega daru. Ali je umetnik prinesel ta dar iz tujine, ali je natrgal to cvetje po domačih livadah? »Hodil sem«, izpoveduje se pesnik, »neznanez brez doma, moje srce pa se je stiskalo in širilo od velike, bolečine in radosti polne ljubezni do matere, ki nima doma.« (Prav tam 173.) Ko so se bila mlademu orlu razvila krila, poletel je visoko v zračne višave in zagledal čarobo tujih svetov; omamil ga je blesk tujega bogastva, rodno gnezdo se mu je zazdelo borno, preozko za njegovo široko srce. Letal je s tujimi orli in se le od časa do časa vračal domov k materi. Ljubil je vendar svojo mater, ali poleg domačih glasov je dajal od sebe tudi tuje, bratom nerazumne zvoke, bratom, ki niso nikoli tako visoko leteli. Jeli so ga gledati z neprijaznim očesom, ker so menili, da se je odtujil materi, ker so menili, da prezira ta drzni brat njih medlobo. In res je preziral te junake v domišljiji, ki merijo neizmernost po vatlih, ki imajo Rožnike in Golovce za Himalajo. Ta smeli orel pa je mislil, da je njegov ves svet, da se lahko povzdigne do solnca, in letel je više in više. Ali zazeblo ga je v srce, začutil je osamlost in jel se je približevati zemlji, svoji rodni zemlji. Da pustim podobo in povem naravnost: Cankar se je razvijal čisto naravno in organsko, primerno svoji veliki tvorni sili in našim umetniškimi in družabnim razmeram. On je res dolgo hodil za tujimi vzori, in marsikdo z manjšo tvorno silo bi se bil pogubil, izkrjavel na teh opasnih potih, Cankar pa vendar nikoli ni docela izgubil stika z domačo zemljo; on je dovolj zgodaj stopil vsaj s svojimi satiričnimi spisi na trda slovenska tla in odtod si je začel na vse kraje osvajati ozemlje. Poleg tujih glasov, ki so zveneli iz njegovih umotvorov, je bil prav to glavni vzrok, da je bilo čitajoče slovensko občinstvo hladno proti mlademu umetniku; da niso preveč ostro brneli satirični glasovi njegovih strun na »rodoljubna« slovenska ušesa, gotovo bi se bil kljubu vsemu temu priljubil tudi širšim krogom. No, on sam tedaj tega ni hotel; bili smo v dobi, ko so se tiskale moderne reči v 333 izvodih. Med tem pa se je nasprotje nekoliko ublažilo, občinstvo samo se je privadilo tudi taki hrani, umetniki - neboborci pa so postali zopet ljudje in so jeli risati in predstavljati zopet ljudi. Tudi Cankar je z drugimi sčasoma spoznal, da so le tisti umotvori stalne vrednosti, ki so v resnici izraz svojedobnih družabnih razmer; kar je resničen odsev kake določene narodnostne skupine, to mora biti v gotovem oziru tudi odjek vseobče človečnosti; umetniki pa, ki hodijo obratno pot, ti navadno zaidejo v shematizovanje, ki utegne služiti gotovi časovni struji, ali nima zdravih življenskih pogojev.

Ako odgovorim sedaj na gornje vprašanje, moram še enkrat opozoriti na to, da je Cankar krepka osebnost, v čigar bogati duši se zrcali ves svet, ki ga obdaja; njegovi umotvori pa so najfinejši projekti tega njegovega duševnega sveta. Naj bi on sklenil, da piše od danes zanaprej v tistem duhu in po načinu, ki bi ugajal veliki večini slovenskega občinstva, gotovo bi uspel, ali ne mogli bi več govoriti o Cankarju kot umetniku, ampak kot o — tehniku. Že večkrat sem poudarjal, da dela naš umetnik študije kakor kipar in slikar, in te študije razstavlja posebej ali jih pa združi v velike skupine; iz vseh pa nam odsevata Cankarjeva osebnost in posebnost. Zato nikakor ne sodim, da nam je podal v povesti »Na klanecu« delo, ki bi bilo mejnik v njegovem stvarjanju. Narobe! ako hočete, vam predstavim v osebah z novimi imeni in iz novih stanov stare

znance. To pa ni napaka, to je razvoj; večje pohvale bi po mojem mnenju ne mogli izreči umetniku. Radi tega opazimo na prvi pogled veliko podobnost, ki je med Cankarjevimi »Tujci« in osebami, ki nastopajo »Na klanecu«. Meni se zdi, da bi prav tako lahko imenoval »Klančarje« socijalne tujce, kakor P. Slivarja in njegove drugove Klančarje-umetnike. Mene vsaj prav nič ne moti to, da se vrši dejanje v našem umotvoru vseskozi na slovenskih tleh, dočim žive »tujci« na — tujem. Pa vendar so oboji slovenski ljudje, to so naši slabiči-sanjači. Tudi temu svojemu spisu je dal Cankar najširše ozadje, dasi jih je označil komaj s par površnimi potezami. »Jaz sem bil daleč po svetu«, govori Lojze Mihov (157), »in sem videl naše ljudi: vsi hlapci, vsi siromaki s klanca! Pogled njih zgodovino — tisoč let hlapčevstva! Tisoč let strašnega truda in nič niso dosegli.« In o istem junaku piše: »Gledal je in klanec se je čudovito širil pred njegovimi očmi — od vzhoda do zahoda se je razprostiral, od juga do severa, holmi so se razmaknili. Klanec siromakov je bila vsa prostorna pokrajina pred njim, po vsej prostrani pokrajini so hodili ponižno sključeni, vdani siromaki, ki jim je bilo siromaštvo v srcu in ki so bili v srcu siromaki, če so se veselo smejali in če so imeli rdeče obraze in pošteno obleko. Neizmeren klanec siromakov je bil pred njim in narod hlapcev je stanoval na klanecu.« (159). To so nam prav dobro znani akordi, samo da so vloženi v drugačne muzikalne figure. Tudi podrobnosti tega temnega ozadja, tega klanca siromakov so tupatam slikane z istimi konturami, kakor smo jih videli že v Cankarjevih študijah o predmestnem življenju velikih mest, samo da je tu vse grobejše in plastičnejše, ker ni izgajena vsaka guba. Tu vidimo same Slivarjeve brate, samo da so krojači, črevljarji, pisarji, kmetje, katere je vrglo valovje življenja na breg, da se posuše, izstradajo ter poginejo; to so značaji, o katerih pravi pisatelj, da so zmerom dovolj močni, da snujejo načrte, ali nikoli tako močni, da bi jih izvršili (64). To so zastopniki naroda, ki biva na klanecu siromakov: krojač Tone Mihov, glavno moško lice, pisar in črevljar. (Konec prih.)

Dr. Iv. Merhar.

Ljudska knjižnica. Zvezek I. I. S. Machar: Magdalena. S pesnikovim dovoljenjem prevel Ant. Dermota. Cena 2 K. Ljubljana 1903. Založili »Naši zapiski« (Jos. Breskvar in tov.). Oceno tega dela znamenitega češkega pesnika prinesemo pozneje.

Mali vitez (Pan Volodijevski). Tvrdba Kleinmayr & Bamberg je razposlala 11. in 12. sešitek slovenskega prevoda tega Sienkiewiczovega romana, s katerim sešitkom je završen drugi zvezek tega dela.

Navod za knjigovodstvo in poslovanje slovenskih raiffeizenskih posojilnic, spisal Svetoslav Premrou, uradni vodja »Centr. posojilnice v Gorici«. Gorica. Samozaložba pisateljeva. Tisk Narodne tiskarne 1902. Cena mehko vezani knjigi 5 K. Ta dokaj obširna knjiga bo zanimala one, ki se brigajo za gospodarsko življenje našega naroda in za socialno rešitev našega kmečkega stanu.

»Die Pfarrkirche St. Ruprecht in Unter-Krain und ihre Restaurierung«. Ta spis iz peresa rajnega profesorja Ivana Verhovca so priobčile »Mittheilungen der k. k. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historichen Denkmale«, XXVIII. zvezek, pag. 63—72. —ar.

Djevojački sviet. Izabrane pripoviesti čeških spisateljica. S češkoga preveo i uvodom... popratio Stjepan Radić. (Slavenska knjižnica. Izdaje Matica Hrvatska. Knjiga X.) Zagreb, 1902.

»Matica Hrvatska« izdaja v novejšem času v svoji »Slavenski knjižnici« prevode znamenitih del iz slovanskih slovstev in skrbi za to, da se izbero kolikor mogoče proizvodi, ki zastopajo cele struje. Tako se bralcu širi pogled. Naslov lanske »Slav. knjižnice« velja le za prevod izbranih črtic iz dveh — doslej edinih — letnikov češkega almanaha za odrasle deklice, »Dívčí Svět (iz l. 1892. in 1900.)«. »Hrvatski »Djev. sviet« bit će — kakor pravi prelagatelj — obsegom jedva tolik, kolik je jedan svezak češkoga«. Izbranih in prevedenih je 10 črtic, ki so jim slavna imena pripisana: Jelisava Krásnohorská, Božena Kunětická, Vlasta Pittnerová, Scifja Podlipská, Gabrijela Preissová, Bogoslava in Vilma Sokolová ter en moški — ta pa je Svato-pluk Čech, ki je prispel kratek spomin iz lastnega življenja.

V gladkem prevodu se čitajo vse te lepe stvarce tako, da jih priporočamo vsakemu Slovencu in vsaki Slovenki. — Nismo poklicani, da bi izrekli o njih sodbo ocenjevalca, saj so bile že drugod in prej ocenjene; z zgolj umetniškega stališča pa bi dal jaz prednost izborni realistični črtici »Radi savršene toilette« in pretresljivi, nežni sliki »Ulovljena zraka«, ki ju je napisala znana prijateljica Slovencev, Gabrijela Preissová; te sodbe ne izrekam zaradi simpatije, ki jo imamo iz navadnega vzroka do nje vsi, tudi ne iz osebnega ozira, ker sem slavno pisateljico slučajno videl in slišal — pod Grintavcem, ampak zato, ker vpliva zlasti Preissová ublažujoč na človeško srce edino z umetniškega in splošno človeškega stališča in s tem nečutno in neslutno — to velja tudi za »Starega stražarja« (napisala B. Kunětická) in za klasično alegorijo Vilme Sokolove »Ljubav« — prikriva ono tendenco, ki po naslovu knjige samem kot megla ali pa kot bleščeč solčni žarek moti miren in jasen pogled na prevedene črtice. Ostalim se včasih malo preveč pozna, da so namenjene — in usum Delphini. — Ali Bog ne daj, da bi hotel s tem kaj prirekatii onim sličicam kot takim! Saj se nam kar srce smeje, ko zremo, kaj počenjajo ti škrateljčki, te navihane gospice: le malo protinaravno samostalno postopajo včasih te junakinje in — kakor je sicer ideja blaga — marsikak spis bi sodil bolj med »dopise« v časnik! Mari niso bili ti in taki razlogi tudi nekaj vzrok zunanjega neuspaha pri almanahu?

Pred prevodom je na 60 strahch uvod, ki ga je spisal prelagatelj. V njem je opisano kulturno delovanje češke izobražene žene; po kratkem predgovoru govori pisatelj o začetku gibanja češkega ženstva, ki je odvisno od »dveh zvezd predhodnic češkega naroda«, od Božene Němcove in Karoline Světle. V zanimivem drugem poglavju se razpravlja o čeških ženskih društvih in listih. Izmed stotine takih društev navaja Radić le tri, katerih delavnost in vplivnost je velikanska: »Ženský výrobní spolek český v Praze« deluje z aparatom, da kar strmimo; društvo vzdržuje trgovsko, risarsko in druge strokovne šole, ima v Pragi svojo trgovino in izdaje že 29 let časopis »Ženské listy«. Društvo »Minerva« vzdržuje znano privatno žensko gimnazijo v Pragi, iz katere so izšle prve abiturijentke že leta 1896. Obe društvi pa prekaša »Vesna« v Brnu; ona je ustanovila in preskrbuje dekliški licej, višjo dekliško šolo, obrtno šolo, kuharsko šolo, popoldanske tečaje in vrhutega največji češki penzjonat. — Čeških ženskih listov je več, z raznimi smermi: »Ženské listy«, »Ženský Svět«, »Ženský Obzor«, »Ženský list«, »Česká žena«, »Časopis Učitelek« — Slovencem pa je umrl to leto edini, ki smo ga imeli! Potem opisuje Radić posamezne za književnost znamenite češke žene; poleg onih, ki

so zastopane v prispevkih za »Djev. svet«, so imenovane n. pr. še: R. Svobodová, T. Novaková, R. Jesenská, I. Geisslerová, P. Maternová, I. Šoltéssová (največja slovaška pisateljica). Po nepotrebnem in netočnem odstavku »Češkinje prema Njemicama« še sledijo slovstveno-zgodovinski podatki o češkem izvirniku »Djev. svieta«.

Dr. Jos. Tomineš.

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 150., razredi filologijsko-historijski i filozofski-juridički (1902), ima sledečo vsebino: Jadransko pomorje IX. stoljeća u svjetlu istočno-rimske (bizantinske) povijesti. Dio prvi. Napisao dr. Gauro Manojlović. — Život i književni rad Pavla Solarića. Napisao dr. Nikola Andrić. Prva obsežna monografija o Solariću (r. 1781 v Veliki Pisanici med Verovitico in Belovarom), vrlem srbskem rodoljubu in književniku po poklicu, filologu, etnologu, filozofu, publicistu, pedagogu; prim. kar sem o njegovem bukvarju pisal v spisu »O pouku slovenskega jezika« str. 98.—99. — Pojam vlasnosti u današnjoj pravnoj nauci. Napisao dr. Ivan Strohal (svržit će se). — O rječniku pravno nazivlja hrvatskoga. Napisao Vladimir Mažuranić. Pisatelj misli tu na zgodovinski slovar hrvatskega pravnika nazivlja, ki naj bi se pocrpalo iz pravnih spomenikov. Do konca XVIII. veka je od Kotora do Istre, po Bosni in Dalmaciji najti sledov hrvatskemu službenemu jeziku, posebnemu pravnemu shvačanju. Na podlagi teh spomenikov bi se skinile tuje nagrde pravniške terminologije. Od velikega akademijskega rečnika bi se ta pravniški slovar razločeval po juridičnem tolmačenju in primerjanju z drugimi pravi. Med zgodovinskimi spomeniki nas zanima: »Naredbeno odredjenje svrh baštinske pravice itd. god. 1774. Izdan u za vojvodinu Kranjsku u čistom hrvatskom jeziku. Možda, da je pisac Matija Krušić, tada kraljevskoga dvora slovinski tomačnik.« Stvar bo zanimala juriste, kakor zanima akademijo, ki se misli, kakor je razvideti iz članka, z vncmo lotiti rečnika.

Dr. Fran Ilesič.

Ljetopis društva hrvatskih književnika u Zagrebu za godine 1900—1903. Uredio i izdao odbor društva. Sa 7 slika. 1903. Dionička tiskara u Zagrebu. Str. XLIII + 100 vel. četrt. To je prvi letopis, katerega objavlja »društvo hrvatskih književnika« v zmislu § 9. svojih pravil. Pridejan je letopisu kot II. del popis »četiristogodišnjice hrvatske umjetne književnosti u Zagrebu«, ki se je obnem z Maruličevim slavjem v dne 12., 13. in 14. novembra 1901. leta u Zagrebu na tako slovesen način praznovala. Knjigi na čelu je slika Ivana viteza Trnskega kot prvega predsednika društva hrvatskih književnikov, daljnjih šest slik je pa v zvezi z omenjenim slavjem. Med temi zanimlje pred vsem doprsna podoba slavnega Marka Marulića in pa slika njegove rodne hiše. Knjiga je opremljena kar najlepše.

Letopis Matice Srpske, knjiga 217, sveska 1., za godinu 1903. U Novom Sadu. Izdanje Matice Srpske. 1903. V 8°. 146 str. Cena 1 Kr. (V cirilici).

Ta knjiga, tiskana z velikimi razločnimi tipi in na lepem papirju, prinaša na prvem mestu zgodovinsko razpravo »Ko je kraljica Jelena« iz peresa Čede Mijatovića, v kateri dokazuje pisec, da je bila kraljica Jelena od roda francoskih kraljev. Vrlo zanimiv je drugi članek »Česka literatura u novije doba«, ki jo je spisal dr. Josif Karasek in jo posvetil Jaroslavu Vrchlickému. — Uvod razpravlja o priznanju, katero je našla češka književnost v najvišjih krogih ter nadaljuje s kratkim pregledom novejšje češke literature do sedemdesetih, let prošlega veka; potem navaja posebej delovanje Nerude, Halka in drugih, s

katerimi se začenja pomlajena književnost. Zatem govori o Boženi Nemcovi, Viteslavu Halku, Pfliegerju Moravskem, Janu Nerudi, Adolfu Heyducku. Sledi nepričakovani procvit češke literature in pomen Svatopluka Čecha ter Jaroslava Vrchlického. Slovencem, ki niso večji češčini, pač pa srbsčini, a bi se hoteli na kratko poučiti o najvažnejših pojavih češke literature, je ta razprava, ki se dovrši v prihodnjem zvezku, prav dobro došla. — »Cvijeta«, novela Iva Cipika, ima tole vsebino: Sirota Cvijeta se je seznanila s Spasojem pastirjem, ki odpotuje v Ameriko, postane imovit krčmar in piše svojemu gospodarju, naj mu pošlje fotografije različnih deklet, da si izmed njih izbere nevesto. On izvoli Cvijeto, ki se odpravi z Lazom, drugim zemljakom njegovim, v New York. Ko pa prispe tja, je Spasoje več ne mara, ker so ji lice razgreble ospice. Zato se vrne Cvijeta domov in životari tu do smrti. Ta mršava vsebina napolnjuje 25 strani velike osmine; seveda je množina takih stvari, ki nič ne spadajo v povest. A ona je dokaz, da je Srbom dobro došel vsak mediokri pisec, ki ni pravoslavne vere, a se štuli med Srbe. Dobri glas, katerega uživa Cipiko med Srbi kot pripovedovalec, je malo utemeljen in opravičen. — V oddelku »Književnost« so ocenjene različne knjige. Posebno zanimiv je oddelek »Rad na domačoj istoriji u g. 1902«, kjer se omenjajo in ocenjajo vse knjige, vsi pojedini članki, ki se tičejo srbske in hrvaške zgodovine. Tako podjetje bi bilo tudi Slovencem koristno, da bi poznali svojo strokovno literaturo. Izborno pravi dotični izvestitelj: »Preterano osetljivi patrijotizam u Crnoj gori i štetan nacionalni razdor izmedju Srba i Hrvata u Dalmaciji utiču štetno na istorijski rad u tim krajevima«. Iz peresa Srbina ne bi pričakovali tako iskrene izjave. Ta pregled je spisal Jovan Radonić. — Na koncu knjige so še kratke beležke.

Knjiga 218. istega zbornika prinaša historijsko sliko dra. D. Pavlovića »Kultura i ratovi«, povesti Milana Budisavljevića: »Plemić Adam Matejić« in Sv. Čorovića: »Ibrahimbegov čosak«, zgodovinsko razpravo o črnogorskem vstanku v početku morejskega rata. Med ocenami omenjamo one o Milorada Medinija »Povesti hrv. književnosti u Dalmaciji«, v prikazih je Belić naznanil Karla Brugmana. »Kurze vergl. Grammatik der indogerm. Sprachen«, potem »Rad na domačoj istoriji književnosti« od Tih. Ostojića. — Knjiga 219. pa prinaša nadaljevanje in konec Karaskove češke literature, Tomičevega »črnogorskega ustanka« in Pavlovićeve »kulture in ratovâ«, poleg pa književni esej Marka Cara o »Ljubomiru Nenadoviću« in Djukića »tri pisma patrijarha Arsenija III. Crnojevića.« Vsi trije zvezki imajo bogat listek z ocenami, prikazi in beležkami. *R. Perušek.*

Chrysanthem VIII. Em. Šl. z Lešehradu. Jas a Stín. Črty a Nálady. 1903. Tiskem Em. Stivina v Praze. Nákladem vydavatelstva. Cena? O tej knjižici izpregovorimo prilično kaj več.

Narodopisna mapa uherskyh Slováků na zakládě sčítání lidu z roku 1900, vydal dr. Lubor Niederle. Praha 1903. Nakladem národopisné společnosti československé a s podporou akademie pro vědi, slovesnost a umění. Velezanimiva, z veliko natančnostjo sestavljena knjiga o narodnostnem gibanju v ogrski državi! Žal, da statistični podatki, ki jih nahajamo v knjigi, ne govore ugodno za slovanski živelj. Najbolj napredujejo na Ogrskem Rumuni in Nemci. Pač so tudi Slovaki v zadnjem desetletju pridobili za 106 občin več, nego so jih izgubili, toda skoro ves njih dobiček gre na škodo Rusinov, dočim so njim samim izvili iz rok Madjari celo vrsto občin. Spričo tega dejstva je torej jasno, da Slovanstvo na Ogrskem le nazaduje. Precej neizpremenjena je ostala last

Slovencev v dobi med predzadnjo in zadnjo ljudsko štetvijo. Prešlo je namreč pet občin Madjarom v posest, a predobili so od njih tri. Knjigi je pridejanih 20 zemljevidov. —i—

Z nad Drawy, Sawy i Soczi je naslov knjigi, katero je napisal dr. Kazimir Ostaszewski-Barański v spomin na lanski časnikarski shod v Ljubljani. Pisatelj opisuje natanko vse kraje, po katerih prebivajo Slovenci, in omenja tudi trdega boja, ki ga imamo Slovenci prestajati z navalom Germanstva. Iz vse 207 strani obsežne knjige veje gorka ljubezen do našega naroda in Slovanstva sploh. —j—

»Planinke« op. 10, pesmi za mešani zbor, uglasbil Janez Laharnar, organist. Založil skladatelj; tisk J. Blasnikovih nasled. v Ljubljani. Cena 1 K 20 h.

Izmed 10 pesmi, katere prinaša ta zvezek, je še najboljša, oziroma precej dobra »Pomladna«. Druge so nezanimive, manjka jim umetniške duhovitosti. Melodično ne prinašajo nič posebnega, harmonično so skoro šablonsko prirejene, modulacija je borna. »Trugschluss« skladatelj še največ rabi, skoro v vsaki pesmi enkrat, kar dolgočasi, tembolj, ako je vedno eden in isti — glej št. 2, 3, 4, 5, 6, 8 in 9. Tudi postopanje glasov je mnogokrat zelo dolgočasno, bas precej len, kar se tembolj občuti, ker vsi glasovi ritmično enakomerno pojo. Tenor v 6. taktu št. 7. ne postopa pravilno glede na »Vorhalt« v sopranu. Tudi drugih hib in nepravilnosti v strogem stavku bi se lahko navedlo, kar bi sicer bilo odpustno in postranska stvar, da so pesmi drugače lepega umetniškega vznosa. Naravno je, da zahtevamo danes že boljših skladb, saj tudi pri nas glasbeno napredujemo, »Planinke« pa daleč zaostajajo za tekom časa, in ž njimi s tega stališča glasbena literatura ni pridobila. Sicer bodo manjšim vaškim zborom »Planinke« še dobro došle, ker so lahke in polnodončce, besedilo prikupljivo in ker se je stari repertoire lahkkih pesmi že skoro izpel. Želeti pa je, da zborovodje izbirajo tudi med novejšimi modernimi skladbami — da zaneso med pevce in pevke tako tudi čut za umetniško lepo petje. Razliko med zastarelo in novodobno glasbo bodo tudi pevci takoj spoznali. *L. Pahor.*

Slovenske narodne pesmi. V c. kr. dvornem založništvu muzikalij Julija Karolusa na Dunaju je izšlo pred kratkim 14 slovenskih narodnih pesmi, predelanih po Karlu Jeraju. Zbirka je posvečena kneginji Elizabeti Windichsgrätzovi ter ima poleg slovenskega tudi nemški tekst. —a—

»Tajinstveni Sviet«, mjesečnik za proučevanje supernormalnih psihičnih fenomena, uredjuje dr. Gustav Gaj. Zagreb, knjigotiskara Franja Rulica, Juršičeva ulica 7. Tistim, ki prisegajo na špiritizem, ali ki še hočejo natančneje seznaniti ž njim, se nudi v tem listu vsekakor mnogo zanimivega.

»Vienac« je začel prinašati v svoji 9. letošnji številki serijo člankov o Cankarju, ki se še nadaljuje. Študijo je napisal g. Milan Marjanović. V listku

iste številke tega uglednega hrvatskega beletrističnega časopisa smo čitali tudi simpatično pisano oceno Murnovih poezij.

»Tamburica«, to je naslov novega hrvatskega mesečnika, ki ga namerava izdajati s 1. julijem počeniš g. J. Stjepušin v Sisku. List bi znal zanimati, v kolikor posnemljemo programu, pred vsem tamburaška društva. Cena listu bode za celo leto 8 K, za pol leta 4'50 K, za četrto leta 2'50 K, a posamezni zvezki se bodo prodajali po 1 K.

Splošni pregled

Za Prešernov spomenik. Par let že bi se moral dvigati Prešernov spomenik na kakem javnem prostoru naše bele Ljubljane. Razkritje spomenika se je žal, zakasnilo, ipak je spričo naših žalostnih razmer še veselo, da se ta zadeva ni pustila iz vida in da trenotek ni več daleč, ko izpolnimo Slovenci eno največjih svojih dolžnosti, ko izkažemo Prešernu ono čast, ki mu gre. S posebnim zadovoljstvom in zaupanjem pa mora navdati vsako rodoljubno srce dejstvo, da so v prvi vrsti naše narodne dame, ki se zavzemajo s sveto vneto za uresničenje lepe namere. Naj bi prinesla velika veselica, ki jo prirede s pomočjo nekaterih gospodov v ljubljanski »Zvezdi« na korist Prešernovemu spomeniku dne 5. julija, njih požrtvovalni trudoljubnosti obilno zadoščenja, naj bi bil uspeh te veselice dokaz, da naše občinstvo ve ceniti taka prizadevanja, obenem pa tudi dokaz, da ve ceniti svojega Prešerna! Kajti naj se je Prešeren še toliko hvalil pri nas, prehvalil ga doslej — to trdimo z mirno vestjo — ni še nihče. Poznati treba svetovno literaturo, primerjati treba Prešernove poezije s poezijami slavnih pesnikov drugih narodov, da čutiš in se zavedaš, kolik je vreden vsak Prešernov granes! Veliko nam je zapustil navzlic drobnim knjižici! Zato pa je sveta naša dolžnost, da v proslavo njegovega imena žrtvujemo vsak po svojih močeh!

Razstava ženskih ročnih del v »Mestnem domu«. Prizadevanju nekaterih odličnih narodnih dam, katerih ni treba šele imenovati, ker so vedno na čelu vsem podobnim, napredek našega ženstva pospešujočim podjetjem in jih torej vsakdo pozna, se je posrečilo prirediti razstavo ženskih ročnih del, ki vzbuja splošno pozornost. Ne samo, da zasluži vsa uredba izložbe neomejeno priznanje, je tista tudi z ozirom na veliko število in dragocenost razstavljenih predmetov zares nekaj posebnega, nekaj, česar v taki popolnosti dozdej v Ljubljani še ni bilo videti. Posebno zanimiva je razstava zaradi tega, ker se nam razodevajo v premnogih razstavljenih predmetih domači motivi, ki pričajo o tem, da je v naši umetnosti vendarle tudi nekaj samobitnosti in izvirnosti. Vobče pa je visoka stopinja znanja, ki se nam kaže v razstavi povs od, tisto, kar nas navdaja z odkritosrčnim občudovanjem. —k.

Tolstoj pri Italijanih. Temeljito študijo o Tolstem prinaša italijanski list »Rivista Moderna«.

Knjig se je tiskalo v Rusiji leta 1901. vsega skupaj 58,529.480.

Gorkega drama »Na dnu« v Peterburgu ni tako uspela kakor malo prej v Moskvi in v Berlinu. Občinstvo jo je sprejelo hladno in tudi dnevna kritika se ni izjavila nič kaj pohvalno o njej. —k.

Nove poljske drame. Nobenega slovanskega naroda dramatična literatura ni tako bogata kakor poljska. Celo pri Rusih, ki ne ponašajo s celo vrsto uglednih in priznanih pisateljev, so drame nekaj redkega. Poljaki pa so, kakor v marsičem drugim, tudi v tem oziru podobni Francozom, da proizvajajo izredno mnogo na dramatičnem polju. Najnovejše poljske drame so »Wyzwolenie« (»Odrešenje«) od Stanislava Wyspianskega, »Dyktator« od J. Zuluskega in pa »Na zawsze« (»Za vedno«) od poznanelega dramatičnega pisatelja Lucyana Rydla. Zadnji se zelo trudi za to, da bi se ustanovila kmečka gledališča, in je pisal o tem predmetu jako zanimivo razpravo, ki jo je v svoji marčni številki prinesel »Przeгляд powszechny«.

—b—

Mlada Poljska zoper Sienkiewicza. Henrik Sienkiewicz je ob nekem povodu obsodil dela najmlajših dramatikov poljskih, očitajoč jim nemoralnost in pohujšljivost. Zoper to težko obsodbo se se dvignili zdaj »mladi«. Zlasti nekateri mlajši kritiki, kakor Nalkovski, A. Miller in St. Kuharski, hudo zdelujejo Sienkiewicza in njegove umotvore.

—b—

Edmond Rostand v »Académie Française«. Francosko časopisje je pozdravilo faktučni vstop Edmonda Rostanda v francosko akademijo, o čigar izvolitvi med »nesmrtnike« smo poročali že v februarški številki, z največjim navdušenjem. Odlični slovstveniki in poetje so ga ob tej priliki proslavljali kot najbolj nadarjenega moža na Francoskem. Da Rostand to slavo zasluži, je pokazal tudi s svojim nastopnim govorom, ki se je odlikoval po prekrasnem, blestečem slogu in divni poeziji.

Ph. Traheme je ime angleškega pesnika iz šestnajstega stoletja, čigar dela dozdej še niso bila natisnjena in so bila sploh neznana. Izdal jih je pred kratkim Bertram Dobell. Traheme je živel baje od leta 1636. do 1674. Njegove poezije so jako dovršene in se odlikujejo po izvirnih, za tiste čase, v katerih so nastale, nenavadnih mislih.

—a—

Prešernove sohe v velikosti 42 cm je dal izgotoviti ter jih prodaja po 7 K komad gosp. Jernej Bahovec, trgovec s papirjem in pis. potrebščinami v Ljubljani na Sv. Petra cesti 2. Ondi se dobivajo tudi kipi Vodnika, Slomška, Jurčiča, Kersnika, Levstika in Tolstega po 3 K in kipca Simona Gregorčiča in Jenka po K 1'80.

Dvestopetdesetletnica New Yorka. Letos je poteklo 250 let, odkar se je naselilo na kraju, kjer se razprostira New York, ki je zdaj eno najmogočnejših mest na svetu, nekoliko Holandcev, preprostih trgovcev s kožuho. Spomin na to dejstvo se je nedavno v New Yorku slovesno praznoval. Kako majhna je bila prvotna naselbina, je razvidno iz tega, da še leta 1616., t. j. po štirih letih svojega obstanka, ni štela več nego 30 prebivalcev. Tudi leta 1656. ni bilo v sedanjem svetovnem mestu več nego 1000 stanovnikov. Čudoviti razvitek New Yorka govori kot malokaj za istinitost prislovice, da »iz malega zraste veliko«!

—n—

Jelačičeve razglednice. V založbi trgovca Jerneja Bahovca v Ljubljani so izšle nove, času primerne razglednice s sliko Jelačičevega spomenika v Zagrebu. Jokajoča žena, ki vpira svoje objokane oči v junaka na konju, in moški, ki čepi, ob vznožju spomenika ter drži hrvaški grb v roki, karakterizujeta pač dobro sedanje razmere na Hrvaškem, toda umetniško delo nista.

Tiskovne hibe. Na strani 384. čitaj namesto Dimitrij Sergevič Merejkovskij — Dimitrij Sergevič Merežkovskij.